

9.

SINIF

YENİ MÜFREDAT
HİPER METİN

#TARİHÇİ

#TARİHÇİ YOUTUBE KANALI
VIDEO PDF DERS NOTLARI

İbrahim AYDOĞAN

 tarihciyoutube

 #TARİHÇİ

 @tarihciyoutube

1. ÜNİTE: GEÇMİŞİN İNŞA SÜRECİNDE TARİH

- 1.1. Tarih Öğrenmenin Faydaları
- 1.2. Tarihin Doğası
- 1.3. Tarihsel Bilginin Üretim Süreci
- 1.4. Tarih Araştırma ve Yazımında Dijital Dönüşüm

Ünite Konuları

1. TARİH ÖĞRENMENİN FAYDALARI

a. Milli Bilinç: Bir milletin birliğinden ve ortak duygusundan kaynaklanan duygu ve düşüncelerin idrak edilmesi yoluyla gerçekleşen bilinçtir.

Millî Bilinci Geliştiren Unsurlar:

- Vatan sevgisi
- Bağımsızlık
- Cesaret
- Kahramanlık
- Aynı ülkü etrafında birleşmek
- Birlikte yaşama duygusu
- Bayrak sevgisi
- Millî mücadele
- Dayanışma
- Fedakârlık

Mustafa Kemal Atatürk'ün Millî Bilinçle İlgili Sözleri

"Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır."

"Yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize görecekleri eğitimin hududu ne olursa olsun her şeyden evvel millî anelerimize düşman olan unsurlarla mücadele etme lüzumu öğretilmelidir."

Tarih bilmek ve «Süleymaniye'de Bayram Sabahı» şiirini anlamak ?

«Tarihini bilmeyen toplumlar hafızasını kaybetmiş insana benzer»

1939 Erzincan Depremi

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi

«1939'dan 2023'e Ruh Yine Aynı Ruh»

Çanakkale Şehitler Abidesi
Çanakkale Ruhunun sembolü

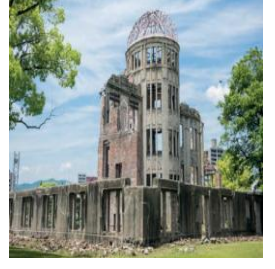
Hiroşima Endüstriyel Tanıtım Salonu Müzesi

b. Tarih Öğrenmenin Bireye Faydaları

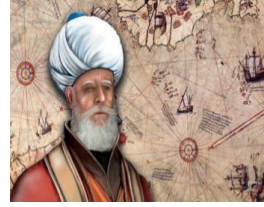
- Bireylere bilinç ve kimlik kazandırır.
- Geçmişten ders alınmasını sağlar.
- Geleceğin daha iyi planlanmasını sağlar.
- Kültürel farkındalık oluşturur.
- Empati, özgüven, öngörü ve iletişim becerisi kazandırır.
- Sorgulama, yorumlama gücünü geliştirir.
- Eleştirel, analitik düşünme ve problem çözme becerisi geliştirir.
- Araştırma ve kanıt kullanma becerisi kullanır.
- Gelişmelerle ilgili çok yönlü ve daha geniş çerçeveden bakış açısı geliştirir.
- Geçmişteki olayları yaşadıkları o günün şartlarıyla değerlendirmeyi sağlar

Çanakkale Şehitler
Abidesi
Çanakkale Ruhunun
sembolü

Hiroşima
Endüstriyel Tanıtım
Salonu Müzesi

Piri Reis
(1470-1553)

Jale İnan
(1914-2001)

c. Tarih Öğrenmenin Topluma Faydaları

- Tarih milletlerin hafızasıdır.
- Toplumların kendi geçmişini öğrenmesini ve aidiyet duygusunu geliştirir.
- Vatandaşlık bilincini geliştirir.
- Millî kimliğin oluşmasına katkı sağlar.
- Millî birlik - beraberliğin gelişmesini sağlar.
- Kültürel mirasın ve genel ahlakın gelecek nesillere aktarılmasını sağlar.
- Toplumların millî bilincini güçlendirir, dayanışmayı, yardımlaşmayı ve ortak değerler etrafında birleşmeyi kolaylaştırır.
- Tarih toplumların çimentosudur.
- Tarihini bilmeyen toplumlar hafızasını kaybetmiş insana benzer.
- Tarihini bilmeyen toplumların devamlılık göstermesi mümkün değildir.

İstiklal Harbi'nde mermi taşıyan kadınlarımız.

Kanatlı Deniz Atı

Çingene Mozaïği

Coğrafyamızdaki tarihi ve kültürel değerlerimiz.

2. TARİHİN DOĞASI

a. Tarihin Tanımı

- Geçmişte yaşanmış insan ve toplumları ilgilendiren gelişmeleri
- Belge ve kanıtlara dayalı olarak
- Yer ve zaman göstererek
- Neden-sonuç ilişkisi içerisinde
- Yaşandıkları dönemin şartlarına göre
- Objektif (tarafsız-nesnel) bir şekilde inceleyerek
- Geçmişini yeniden inşa eden sosyal bilimdir.

Tarihin Sıfır Noktası:
Göbeklitepe

b. Tarihin Kapsamı

Tarih, geçmişteki insan ve toplumların faaliyetleri ile tarihçilerin belge ve kanıtlara dayalı olarak geçmişin kurgulanmasını ve yeniden inşasını **kapsar**.

Tarih, insanı etkilemeyen doğa olaylarını **kapsamaz**.

c. Tarihsel Bilginin Özellikleri

- Tarihin **konusu insanı** ilgilendiren konulardır. İnsan yoksa tarih yoktur.
- Tarih **belgelere (kaynak-kanıt) dayanır**. Belge yoksa tarih yoktur.
- Tarihte **kesin ve değişmez bilgiler yoktur**. Bütün bilgiler değişmeye adaydır.
- Ulaşılan yeni belgeler mevcut bilgiyi değiştirir veya doğrular.
- Tarihi **olaylar tekrarlanamaz**. Bundan dolayı tarihte **deney ve gözlem yapılamaz**.
- Tarihsel bilgi **laboratuvarda üretilemez**.
- Tarihsel bilgi belge ve kanıtlarla tarihin yöntemleri kullanılarak **objektif bakış açısıyla geçmişin yeniden inşa edilmesidir**.
- Tarihsel bilgi tarihi olayların kendi yaşandıkları dönemin şartlarına göre değerlendirilir.

Tarih belgelere dayanır

NOT: Tarihin bilim olması, belgelere dayanması, kendine özgü bilimsel metotları olması ve diğer bilimlerle ilişki içerisinde çalışması ile sağlamaktadır.

d. Tarihçi Kimdir?

- Tarihi bir konuyu araştırma ve inşa süreçlerini meslek olarak benimseyen kişidir.

e. Tarihi Olay ve Tarihi Olgu

- Başlangıcı ve bitişi belli
- Somut, özel, biricik
- Tekrarlanamaz
- Kısa süreli gelişmelerdir.

Örnek: Malazgirt Zaferi

Tarihi Olay

Malazgirt Zaferi

- Başlangıcı bitişi belli değil
- Soyut, genel
- Tekrarlanabilir
- Uzun süreçlerdir.

Örnek: Anadolu'nun Türkleşmesi

Tarihi Olgu

Anadolu'nun Türkleşmesi

f. Tarih ve Zaman

- Zaman, olayların oluş ve akış sırasını belirleyen an/vakit olarak tarif edilir.

Zamanın Tarih Bilimi Açısından Önemi:

- Tarihsel bilginin zaman kavramıyla iç içe geçen bir doğası vardır. **Dört çeşit zaman vardır:**
 - 1- Olayların hızla değiştiği **bireysel zaman**,
 - 2- Sosyal yapılarla ilişkili olarak çok daha yavaş akan **toplumsal zaman**,
 - 3- İçerisinde yaşanan çevre nedeniyle hiç akıyor gibi algılanan **coğrafi zaman**,
 - 4- Tarih disipliniyle ilgili genel kabul gören kavram ise **tarihsel zamandır**.

Zamanın Planlanması

g. Takvim

- İnsanoğlunun en eski dönemlerden itibaren zamanı yapılandırmasına (hazırladığı zaman çizelgelerine) takvim diyoruz.

Vakit Nakittir.

Neden Takvim Hazırlanır?

- Zamanı etkili ve verimli kullanmak
- Planlı yaşamak.
- Kazanımları artırmak.
- Vakti nakite çevirmek (Vakit nakittir)

Takvimler ikiye ayrılmaktadır:

Ay Yılı Takvimi

Sümerler icat etmiştir. 1 yıl 354 gündür.
1 yıl ayın dünya etrafındaki 12 turudur.

Güneş Yılı Takvimi

Mısırlılar icat etmiştir. 1 yıl 365 gündür.
1 yıl Dünya'nın Güneş etrafındaki 1 turudur.

Türklerin Kullandığı Takvimler

12 Hayvanlı Türk Takvimi
Güneş yılı esaslıdır.
İlk Türk devletleri kullanmıştır.

Hicri Takvim
Ay yılı esaslıdır.
Başlangıç 622
Müslüman Türkler kullanmıştır.

Celali Takvim
Güneş yılı esaslıdır.
Başlangıç 1079
Büyük Selçuklular hazırladı.

Rumi Takvim
Güneş yılı esaslıdır.
1839'dan itibaren kullanıldı.

Miladi Takvim
Güneş yılı esaslıdır.
Romalılar hazırladı.
1926'dan itibaren kullanıldı.

NOT: 12 Hayvanlı Takvim ve Celali Takvim Türklerin hazırladığı millî takvimleridir.

NOT: Celali Takvim ve Rumi Takvim mali alanda kullanılmıştır.

NOT: Hicri Takvim din değiştirmenin etkisiyle, Miladi Takvim batı etkisiyle kullanılmıştır.

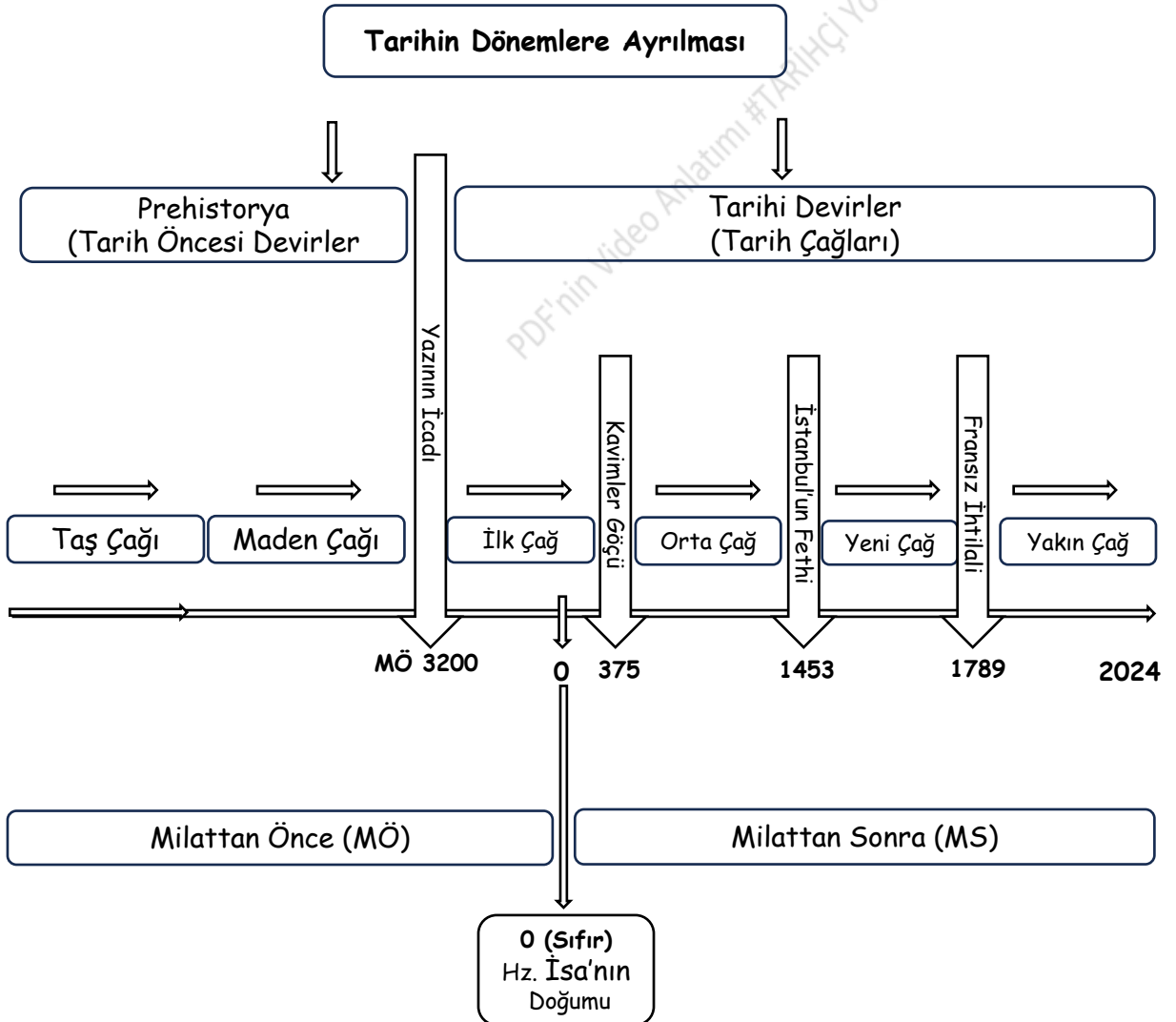
NOT: Bir toplumun takvim hazırlaması o toplumda astronomi ve matematik ilminin geliştiğini gösterir.

h. Tarihin Dönemlendirilmesi: Çağ ve Yüzyıl Kavramları

- Tarihçiler; araştırmalarını kolaylaştırmak, bulgularını adlandırmak, öğrenilmesini mümkün kılmak gibi çeşitli amaçlarla tarihi çağ, yüzyıl gibi çeşitli dönemlere ayırmış ve sınıflandırmıştır.
- Bu sınıflandırmaya göre tarihin yazılı kaynaklardan öğrenilemeyen dönemleri **prehistorya (tarih öncesi)** yazının icadından sonraki dönemler ise **tarihi devirler (tarih çağları)** olarak adlandırılır.
- İlk yazılı belgelerden hareketle tarih devirlerinin Ön Asya'da yaşayan Sümer uygarlığı zamanında, yaklaşık MÖ 3200'lerde başladığı kabul edilmektedir.

Tarihin Sıfır Noktası:
Göbeklitepe

3. TARİHSEL BİLGİNİN ÜRETİM SÜRECİ

a. Tarihçilerin Araştırma Yöntemlerinin Basamakları:

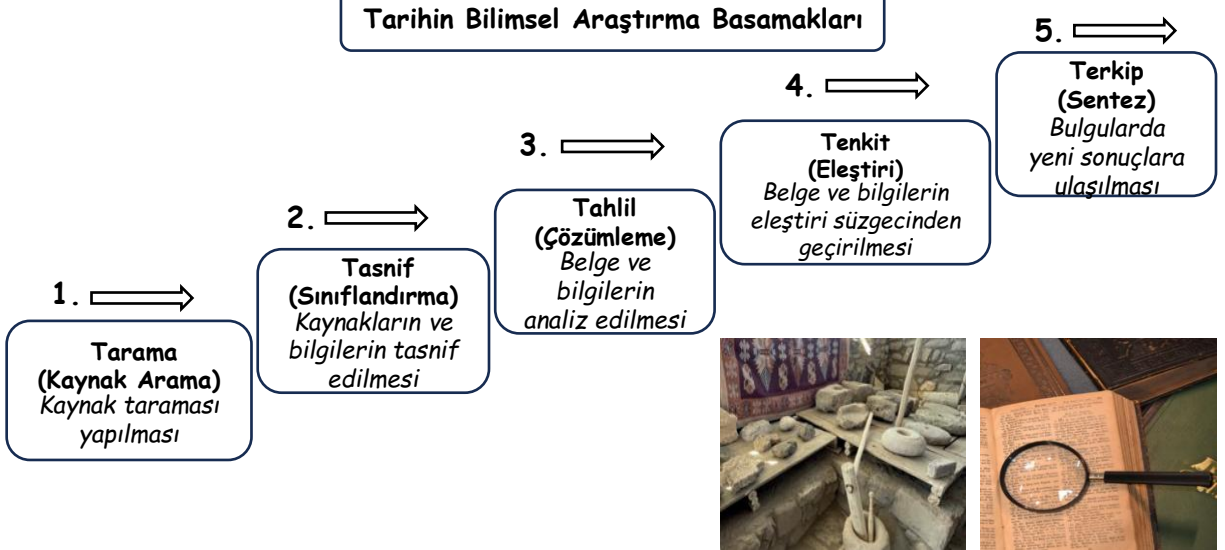
- Araştırma soruları sorarak konuları belirleme,
- Kaynaklardan bilgi toplama,
- İnceleme ve eleştirme,
- Olguları belirleme,
- Olgular arasında ilişki kurma
- Ulaşılan bilgileri sentezleme.

Tarih kaynaklardan bilgi toplar

NOT: Bu çalışmanın en önemli dayanağı tarihsel kaynaklardan bilgi toplamdır.

Tarihin Bilimsel Araştırma Basamakları

Tarihin Sınıflandırılması

- Tarih bilimi geçmişin inşa süreciyle ilgili çalışmalarını yürütürken araştırma ve öğrenmeyi kolaylaştırmak için ulaşılan bilge ve bilgileri sınırlandırır. Sınıflandırma bir sınırlandırmadır.

Tarihin süzgecinden geçmeyen bilgi tarihsel bilgi değildir.

Bu Sınıflandırma Üç Şekilde Yapılır:

- 1- Zamana Göre Tarih → 21. Yüzyıl tarihi gibi
- 2- Mekana Göre Tarih → Anadolu tarihi gibi
- 3- Konusuna Göre Tarih → Kültür tarihi gibi

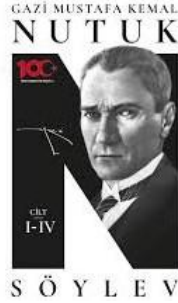
NOT: Portakalı tüm mü yutuyoruz. Yemesi kolay olsun diye dilimlere ayırıyoruz.

b. Tarih Biliminde Kullanılan Kaynaklar

Kaynak(Belge/Kanıt): Tarihsel bilgiye ulaşılmasını sağlayan verilerdir. Kaynak yazılı, sözlü, görsel veya araç gereç olabilir. Kaynaklar ikiye ayrılır:

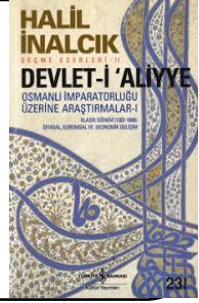
a. Birinci Elden Kaynaklar

Olayların yaşandığı dönemde ya da bu dönemden hemen sonra oluşan/oluşturulan özgün kaynaklardır.

b. İkinci Elden Kaynaklar

Olayların yaşanmasından çok daha sonra birinci elden kaynaklara dayandırılarak ortaya konulan kaynaklardır.

Kaynakların Sınıflandırılması

Sözlü Kaynaklar

efsaneler
destanlar
menkıbeler vb.

Yazılı Kaynaklar

tabletler, kitabeler,
kronikler, fermanlar,
beratlar, kitaplar...

Görüntülü ve Sesli Kaynaklar

resimler, fotoğraflar,
filmler, video bantları vb.

Eşya ve Nesnelere

arkeolojik buluntular,
tarihî eşya ve
nesnelere vb.

Tarihsel Bilginin Üretim Sürecinde Kaynakları Kullanırken Nelere Dikkat Edilmelidir?

- **Geçerlilik, güvenilirlik ve sınırlılık** kullanılacak kaynaklar oluşumundan, yazarına ve dijital kimliğinden tüm uzantılarına kadar sorgulanmalıdır.
- Kaynaklarda verilen bilgileri **eleştirel bakış açısı** ile değerlendirilmelidir.
- Kaynaklarda geçen, **şahıs, yer ve zaman** unsurları o **dönemin şartları** ile değerlendirilmelidir.
- Verilen bilgilerin dayandırıldığı kaynaklar **kaynakça** bölümünde belirtilmelidir.

c. Tarihe Yardımcı Bilimler

Tarihsel bilginin üretim sürecindeki aşamalarda nesnel bir yaklaşım, analiz ve kendine özgü bilimsel yöntem benimseyen tarih aşağıdaki bilim dallarından da yararlanır.

Arkeoloji

Toprak ve su altında kalan eski uygarlıklara ait kalıntıları inceleyen bilim

Coğrafya

Yeryüzünü fiziki, ekonomik, beşerî ve siyasi yönlerden inceleyen bilim.

Antropoloji

İnsanı hem biyolojik ve fiziksel özellikleriyle hem de toplumsal ve kültürel yönleriyle inceleyen bilim.

Etnografya

Toplumların yaşayışlarını, hayat tarzını, örf ve âdetlerini inceleyen bilim.

Sosyoloji

Toplumları ve toplumsal olayların neden ve etkilerini inceleyen bilim.

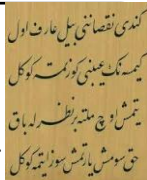
Epigrafi

Kitabeleri ve üzerindeki yazıları şekil içerik bakımından inceleyen bilim.

Paleografi

Geçmişte kullanılan yazı çeşitlerini ve bu yazıların özelliklerini inceleyen bilim.

Nüvizmatik

Eski para ve madalyaların tarihini ve tanımını inceleyen bilim.

Kronoloji

Geçmişten günümüze meydana gelen olayları tarihlendirerek sıralayan bilim.

Filoloji

Günümüzde ve geçmişte dilleri ve bu dillerin gelişimlerini inceleyen bilim.

Heraldik

Resmî belgelerdeki mühür, arma ve özel işaretleri inceleyen bilim.

Diplomatik

Resmî belgeleri şekil ve içerik bakımından inceleyen bilim.

Kimya

Maddenin temel yapısını ve çeşitli özelliklerini inceleyen, karbon-14 yöntemi ile de buluntuların yaşının belirlenmesine yardımcı olan bilim.

4. TARİH ARAŞTIRMA VE YAZIMINDA DİJİTAL DÖNÜŞÜM

a. Temel Kavramlar

Veri

Bir araştırma veya tartışmanın temeli olan mute, data veya done.

Veri Analizi

Verilerin incelenip, sınıflandırılarak amaca uygun hale dönüştürülmesidir.

Analog Veri

Fiziki/somut geleneksel veri. (arşiv, kron)

Dijital Veri

Dijital medya araçlarıyla oluşturulan veri.

Sayısallaştırma

Fiziki(Analog) verilerin dijital veriye dönüştürülmesi

Yapılandırılmış Veri

Dijital verilerin veri tabanlarına sığacak şekilde düzenlenmesidir.

Veri Madenciliği

Büyük ölçekli dijital veriler arasında faydalı bilgiye ulaşip, kullanışlı büyük veri çıkarma /madencilik. Verilerden gelecek tahmini

Büyük Veri

Tüm dijital medya kanallarından toplanan verilerin anlamlı ve işlenebilir hale dönüştürülmesidir.

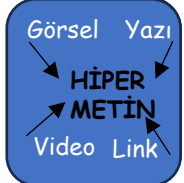
Yoğun Veri

Farklı kaynaklardan elde edilen, hacim, hız, değer, çeşitlilik ve doğruluk özellikleri tanımlanmış verilerdir.

Hiper Metin

Birbiriyle bağlı, yazı, görsel, video gibi verileri içeren metin organizasyonu.

Dijital Doğmuş Veri

Dijital medya araçlarıyla üretilmiş web, video, online ve e-içerikler gibi verilerdir.

Sonradan Dijitalleştirilmiş Veri

Tarama gibi yöntemlerle, arşiv, kitap gibi analog (fiziki) verilerin sayısallaştırılıp dijital ortama aktarımıdır.

Yakın Okuma

Bir metni titizlikle ayrıntılı yapılan dilbilimsel çözümlemeli okumadır (çok anlamlılık, belirsizlik, anlam kayması gibi nitel okuma).

Uzak Okuma

Bir metni titizlikle ayrıntılı yapılan dilbilimsel çözümlemeli okumayı bilgisayar yardımıyla yapmadır.

Yapay Zeka

Bilgisayar veya bilgisayar kontrollü robotun akıllı varlıklarla ilişkili görevleri yerine getirmesi.

Dijital Tarihçilik

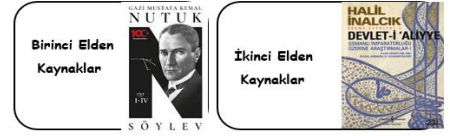
Araştırma, eğitim ve yayın yapma süreçlerinde bilgisayarın kullanıldığı tarihçiliktir. (Online sunum ve dijital arşivler gibi)

b. Dijitalleşme Öncesi Tarih Yazımı (Analog Tarihçilik)

«Tarih yazmak, en tarih yapmak kadar önemlidir... Atatürk»

- Tarih yazımı, çok eski dönemlerden beri farklı şekillerde yapılmıştır.
- **Hitit anallarından Göktürk kitabelerine, Osmanlı vakayinamelerinden Rus kroniklerine** kadar farklı örnekler gösterilebilir.
- Geçmişte tarihi yazımı **analog (fiziki) veriler** üzerinden **yakın okuma** yapılarak gerçekleştirilmekteydi.
- Bilgi teknolojilerinin geliştiği ve genel ağ kullanımının yaygınlaştığı 1990'lı yıllara kadar bu tarih yazımı yaygındı.

Kaynakların Sınıflandırılması

Dijitalleşme Öncesi Tarih Yazımında kullanılan kaynaklar

c. Dijitalleşme Sonrası Tarih Yazımı (Dijital Tarihçilik)

- Dijital kelimesi **sayısal** anlamına gelmektedir.
- **Dijitalleşme** ise analog verilerin bilgisayar ortamında sayısal forma dönüştürülüp depolanması ve gerektiğinde kullanılmasını ifade eder.
- Dijital tarihin araştırma yöntemleri olarak öncelikle, **interaktif çalışmalar, dijital arşivler, online çalışmalar** gibi araçlar akla gelmektedir.
- Dijital Çağ'da tarihin, toplumun değişim ve dönüşümündeki önemli rolünü devam ettirebilmesi ancak tarihin dijital ürünlere dönüştürülmesi ile mümkün olacaktır.
- Dijitalleşmenin başlangıcı olarak 1950'li yıllarda bilgisayarın keşfi ve kullanımı kabul edilmektedir.
- 1990'lı yılların başında **internetin** gündelik hayatın bir parçası haline gelmesiyle dijitalleşme süreci hız ve değişim yönünden çok farklı boyutlara taşınmıştır.
- Tarih yazımında dijitalleşmenin yaygınlaşması tarihçiliğin yeniden tanımlanmasını ve «**Dijital Tarihçilik**» kavramının doğmasını beraberinde getirmiştir.
- Günümüzde basılı kaynakların yerine dijital medya yöntem ve araç - gereçleri almaya başlamıştır.
- Günümüzün dijital tarihçileri, **doğrudan dijital veriler** ve **sonradan dijitalleştirilmiş veriler** olmak üzere iki kaynakları dijital kaynak kullanmaktadırlar.

Doğrudan Dijital Kaynaklar

Sonradan Dijitalleştirilmiş Kaynaklar

d. Dijital Tarih Çalışmalarında İzlenen Süreçler

- Dijital tarihçilik yeni bir anlayış, yeni bakış açısıdır.
- Dijital tarih, tarihçilerin işini kolaylaştırdığı gibi yöntem ve teknikleri de değiştirmiştir.
- Tarihte dijitalleşme sürecinde ilk yapılması gereken: Sayısallaştırıp, kodlama dili ile etiketlemek ve herkesin ulaşabileceği kaynağa dönüştürmektir.
- Daha sonra elde edilen büyük veriler uluslararası dijital standartlara uygun hale getirilir. (Tasnif, açık erişim, kavram haritası, açık veri, arama ve filtreleme gibi).
- Bu yapılandırma işleminden sonra veriler istatistik, coğrafi bilgi, ağ ve içerik gibi veri analiz araçları ile şekillendirilerek, görselleştirilir ve yorumlanır.

Dijital İçerik

Dijital Tarihçilik

Dijital Tarih Çalışmalarında İzlenen Süreç Basamakları

1. Konu Belirleme, Araştırma ve Veri Toplama

Konu belirlendikten sonra doğru ve güvenilir kaynaklar üzerinden veri toplama

2. Verileri Dijitalleştirilme

Fiziksel olarak var olan belgelerin dijital forma dönüştürülmesi. (PDF, WORD, EXCEL gibi)

3. Verilerin Düzenleme ve Kataloglama

Dijitalleştirilmiş verilerdeki eksik, hatalı ve tutarsız bilgiler ayıklanarak metaya/doneye dönüştürülmesi.

4. Verileri Analiz Etme ve Yorumlama

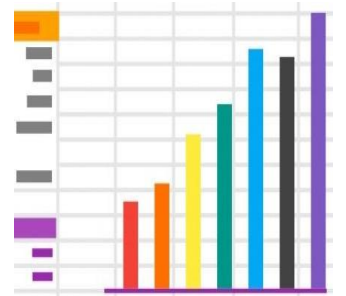
Verilerin derinlemesine incelenip, yorumlanarak anlamlandırılması. Elde edilen verilerin geçerli ve güvenilir olması için dikkat edilmeli.

5. Sonuçları Paylaşma ve Sunma

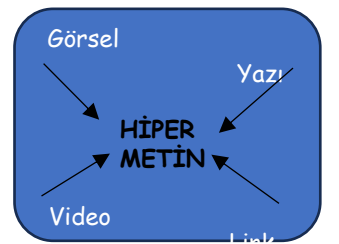
Elde edilen sonuçların görselleştirilip sunulmasıdır. Bu aşamada **hiper metin tekniği** (yazı, video, grafik, fotoğraf gibi farklılıkları ortak amaç için birleştirip sunma) önerilir.

Verileri Dijitalleştirme

Veri Analizi ve Yorumu

Sonuçları Paylaşma ve Sunma

2. ÜNİTE: ESKİ ÇAĞ MEDENİYETLERİ

- 2.1. Tarım Devrimi'nin Eski Çağ'a Etkileri
- 2.2. Eski Çağ'da Yönetenler ve Savaşanlar
- 2.3. Eski Çağ'da Hukuk
- 2.4. Eski Çağ'da İnanç, Bilim ve Sanat
- 2.5. Türklerde Konar-Göçer Yaşam

Ünite Konuları

İnsanlığı Serüveni;
taş baltadan akıllı telefona

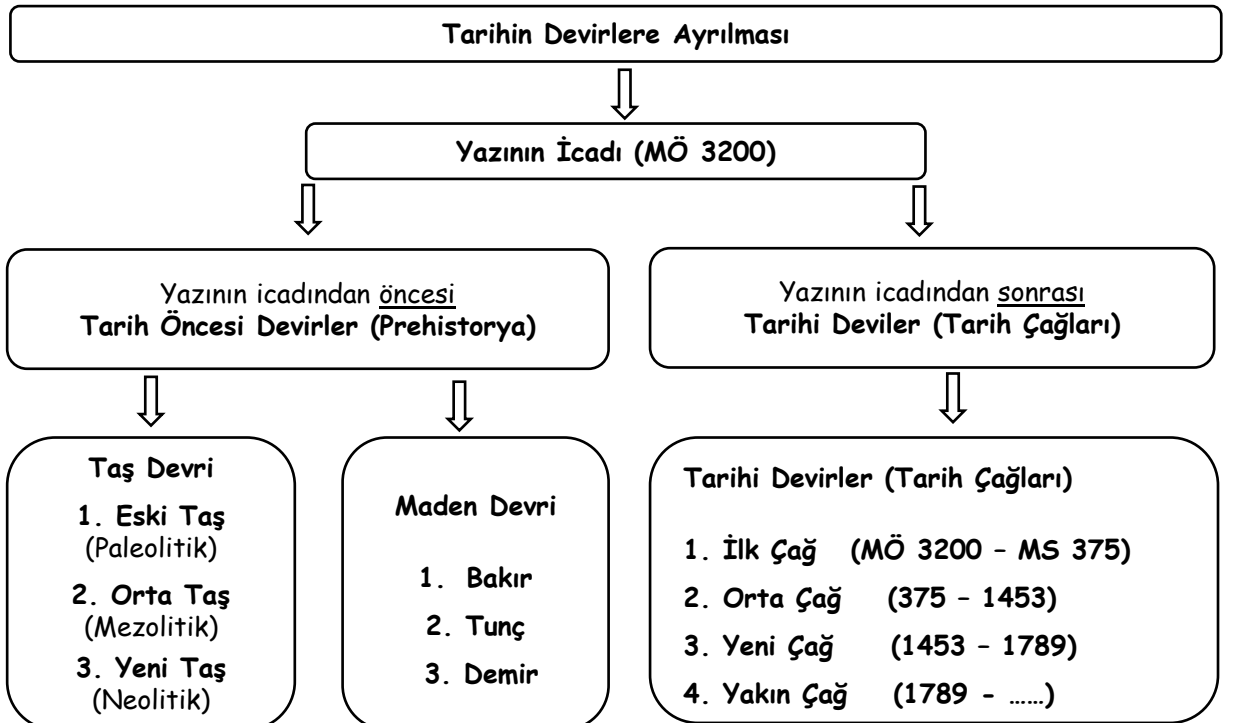
1. TARIM DEVRİMİ'NİN ESKİ ÇAĞ'A ETKİLERİ

- a. Tarihin Devirlere Ayrılması
 - b. Tarım Devriminin Başlaması
 - c. Tarım Devriminin Etkileri
- Konu Alt Başlıkları

- İnsanoğlu ilk dönemlerinden buyana akıl ve becerilerini kullanma yetisiyle ihtiyaçlarını gidermeye çalışmıştır.
- Taş ve kemik gibi kaba aletleri kullanarak avcılık ve toplayıcılık yapan insanlar bir süre sonra da topladıkları yabani tahılları evcilleştirip toprağa ekerek **Tarım Devrimi** denilen yepyeni bir süreci başlatmışlardır. Tarım Devrimi insanlığın **taş aletten akıllı telefona** uzanan hikayesinde en önemli devrimlerden biri olarak tarihe geçmiştir.

Tarımsal üretimin başlaması

a. Tarih Öncesi Devirler ve Genel Özellikleri

1. Eski Taş (Paleolitik) Çağı

- İnsanlar avcı ve toplayıcı olduğu, mağaralarda yaşadığı, mağara resimleri çizdiği ve ateşi bulduğu dönemdir.
- **Yarımburgaz * Karain * Öküzini * Beldibi** gibi Paleolitik Çağ yerleşim yerleridir.

Paleolitik Çağın kaba taşları

2. Orta Taş (Mezolitik) Çağı

- Kullanılan araçların biraz daha geliştiği
- **Mikrolit(çakmak taşı) ve obsidyenden** taş aletlerin yapıldığı
- İlk evcil hayvan olarak **köpeğin evcilleştirildiği** dönemdir.
- **Antalya Öküzini ve Beldibi, Burdur Baradız, Samsun Tekkeköy** Mezolitik Çağ yerleşim yerleridir.

Antalya Beldibi Mağarası

3. Yeni Taş (Neolitik) Çağı

- İnsanların ilk kez Mezopotamya'da tahılı evcilleştirip **Tarım Devrimini** gerçekleştirdiği
- Tarım Devriminin sonucunda, yerleşik hayat, özel mülkiyet, artı ürün, toplumsal iş bölümü, **kent devletlerine** giden sürecin başladığı dönemdir.
- **Konya Çatalhöyük, Burdur Hacılar, Malatya Cafer Höyük, Aksaray Aşıklı Höyük Anadolu'da** başlıca Neolitik Çağ yerleşim yerleridir.

Neolitik Çağda Çömlek

4. Maden Çağları (Bakır-Tunç- Demir Çağları)

- İnsanlığın madeni keşfettiği (ilki bakırdır) sırasıyla, **Bakır(Kalkolitik), Tunç ve Demir Çağlarının** yaşandığı dönemdir. Dayanıklı araç-gereçlerin yapıldığı demir insanlığın en önemli madenlerindedir.

Maden Çağı Hançeri

Anadolu'da Önemli Tarih Öncesi Yerleşim Yerleri

Göbeklitepe (Şanlıurfa): Dünyanın en eski tapınaklarından biri (12 bin yıllık)

Çatalhöyük (Konya): Dünyanın ilk kent yerleşimlerinden biri (9 bin yıllık)

Çayönü (Diyarbakır): Dünyanın en eski köy yerleşimlerinden biri.

Tarih Öncesi (Prehistorik) Devirlerin Genel Özellikleri

- İnsanlığın en eski, en uzun ve en az bilinen dönemidir.
- Yazının icadından önceki dönemlerdir.
- Yazı olmadığı için bilgi birikimi azdır.
- Bu dönemin aydınlatılmasında en çok arkeoloji biliminden yararlanılmıştır.
- Dönemin çağlara ayrılmasında insanlığın kullandığı malzemelerin niteliği dikkate alınmıştır.
- Topluluklar arası etkileşim az olduğu için her yerde aynı anda ve aynı şekilde yaşanmamıştır.

Göbeklitepe

b. Tarım Devriminin Başlaması

- Dünya ekonomi tarihine baktığımızda iki büyük devrim görürüz.
- Birincisi Neolitik Çağda, **Neolitik Devrim** olarak da bilinen
- **Tarım Devrimi**, İkincisi XVIII. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşen **Sanayi Devrimidir**.
- Tarımın geliştiği ilk yer Orta Doğu'da «**Verimli Hilal**» olarak bilinen coğrafyadır.
- Yapılan arkeolojik çalışmalar sonucunda tarımın dünya üzerinde birbirinden bağımsız şekilde 10 bin ile 7 bin yıl öncesinde (ilk olarak **Mezopotamya, Güneydoğu Asya ve Orta Amerika'da**) gelişme gösterdiği anlaşılmıştır.
- Son dönemde yapılan araştırmalar bilinçli tarımın ilk ürünü olan buğdayın ana vatanının **Urfa ve Diyarbakır arasındaki Karacadağ** olduğunu göstermektedir.

Verimli Hilal (Bereketli Hilal)

Karacadağ
Buğdayın anavatanı
(Şanlıurfa-Diyarbakır arası)

Tarımsal Faaliyetlerin İlk Başladığı Yerler

Mezopotamya

İlk tarımsal üretim Urfa-Diyarbakır arasında Karacadağ'da başlamıştır. İlk olarak **arpa ve buğday** üretilmiştir. (MÖ 10.000)

Güneydoğu Asya

Hindistan'ın doğusundan Çin'e kadar olan bölgedir. İlk olarak **pirinç** üretilmiştir. (MÖ 8.000)

Orta Amerika

Kuzey ve Güney Amerika'nın birleşim noktasıdır. İlk olarak **mısır** üretilmiştir. (MÖ 7.000)

Tarımsal Üretime Geçişin Sebepleri

- Tarımsal üretimin başladığı coğrafyalarda iklim şartlarının uygunluğu, suyun ve yabancı tahılların bol miktarda bulunması,
- Deneme - yanılma yoluyla bilinçli üretim tekniklerinin yapılması
- Mevsimlerin değişmesiyle kurak geçen mevsimlerde avcı-toplayıcı toplumlarda istikrarlı bir üretimin zorunlu olarak görülmeye başlaması

Tarım için arazi iklim ve su önemlidir

c. Tarım Devriminin Etkileri

- İnsan üreten bir varlık haline gelmiş ve **üretici toplum** yapısı doğmuştur.
- İnsanlar ve toplumlar **su kaynaklarına** yakın yerlerde yaşamaya başlamışlar ve toplumsal ilişkiler gelişmiştir.
- **Yerleşik hayat** başlamıştır.
- Toplumsal hayatın gelişmesiyle sorunlar artmış ve sorunların çözümü için **siyasi güçler ve hukuk kuralları** doğmuştur.
- **Savaşlar ve çatışmalar** yaşanmaya başlamıştır.
- Yerleşik yaşam ve tarımsal üretim sonucunda besinlere ulaşım kolaylığı **nüfus artışına** ortam hazırlamıştır.
- Topraklara sahip olmanın sonucunda **özel mülkiyet** kavramı doğmuştur.
- Özel mülkiyet **zengin-fakir ayrımı ve toplumsal sınıf farklılıklarını** getirmiştir.
- İlk **köy tipi yerleşimleri** ve ilk **mimari eserler** ortaya çıkmıştır.
- Toplumsal **iş bölümü ve ortak savunma** anlayışı doğmuştur.
- Tarımda güç kullanma ihtiyacı **hayvanların evcilleştirilmesini** getirmiştir.
- Tarımsal üretimin artmasıyla ihtiyaç fazlası üretim ortaya çıkmıştır ve bu ihtiyaç fazlası ürüne «**Artı Ürün**» denilmiştir.
- Artı ürün, **birçok mesleğin doğmasını** getirdiği gibi **takasa dayalı ticareti** de getirmiş ve toplumlararası etkileşimin hızlanmasına ortam hazırlamıştır.
- Tarım devrimi sonucunda artan nüfusu beslemek için daha fazla üretime ihtiyaç duyulmuş ve bu durum da **tarımda yeni teknikler** geliştirilmesine ortam hazırlamıştır.
- Tarım devrimi geliştikçe köyler kentlere, siyasi yapılar kent devletlerine dönüşmeye başlamış, çiftçi, tüccar, din adamı, asker gibi **sosyal tabakalaşmalar** ortaya çıkmıştır.
- Bütün bu sosyal ve siyasal gelişmeler korunma ihtiyacını getirmiş ve ilk **asker güçler** doğmuştur.
- Tarımsal üretimin sonucunda artı ürünün depolanması, saklanması ve kayıt altına alınması ihtiyacı **yazının icadına** ortam hazırlamıştır.
- Kısacası bugün içerisinde bulunduğumuz, toplumsal yapı, aile, hukuk düzeni, siyasi ve askeri yapılar ve mülkiyet konularının temelinde tarım devrimi bulunmaktadır.

Üretici toplum doğdu

Su kaynaklarına yakın yerleşik hayat başladı

Tarımda yeni teknikler geliştirildi

Hayvanlar evcilleştirildi

Artı ürün takasa dayalı ticareti başlattı

2.ESKİ ÇAĞ'DA YÖNETENLER VE SAVAŞANLAR

- a. Eski Çağ'da Başlıca Medeniyet Havzaları
- b. Eski Çağ'da Yönetenler
- c. Eski Çağ'da Savaşanlar

Konu Alt Başlıkları

a. Eski Çağ'da Başlıca Medeniyet Havzaları

Toplumların belli bir dönemdeki kültürü ve yaşam tarzına **medeniyet** denir. Benzer medeniyet özelliklerinin görüldüğü bölgelere de medeniyet hazası denilmektedir. Eski Çağ'da başlıca medeniyet havzaları şunlardır.

Medeniyet Havzaları

1-Mezopotamya Medeniyet Havzası

Yunanca iki nehir arası demektir. Fırat ve Dicle nehirleri arasındır. Dünya medeniyetinin beşiği sayılır. **Verimli Hilalin** içerisinde yer alır. Bu medeniyet havzasında **Sümerler, Akadlar, Asurlular ve Babilliler** yer almaktadır.

a. Sümerler

- **Site** (Ur, Urug, Nippur ve Lagaş gibi) denilen şehir devletleri ve **ensi** veya **patesi** denilen rahip kralları vardı. **Kara sabanı** icat ettiler ve **sulama kanalları** inşa ettiler.
- **Çivi yazısını** icat ettiler. **İlk yazılı kanunları** (Urkagina Kanunları) hazırladılar.
- **İlk ay yılı takvimi, dört işlem, tekerlek, uzunluk ve ağırlık ölçü birimlerini** icat ettiler.

b. Akadlar

- Sümerlere son veren **Kral Sargon** tarafından **Agade** şehrinde kuruldu.
- Tarihin **ilk imparatorluğunu ve ilk daimi ordusunu** kurdular.
- Kral Sargon ve Naram-sin'in Anadolu Seferleri için tutulan kayıtlar **Anadolu tarihindeki ilk yazılı kayıtları** oluşturmuştur. Gutiler tarafından yıkıldılar.

c. Asurlular

- Kuzey Irak'ta yaşadılar, kara ticaretine yönelip, Anadolu'da ticaret kolonileri kurdular.
- Yazıyı Anadolu'ya getirerek **Anadolu'nun tarih çağlarına girmesini sağladılar**.
- Tarihin ilk kütüphanesi **Ninova kütüphanesini** açtılar. Med ve Babil saldırısıyla yıkıldılar.

d. Babilliler

- Akadlar gibi merkezi krallık oldular. En ünlü kralları Hammurabi'dir.
- Sert ve caydırıcı olan **Hammurabi Kanunlarını** hazırladılar. (Kısasa kısas esastır)
- Babilin Asma Bahçeleri ve Babil Kulesi onlara ait önemli eserlerdir.
- Pers saldırıları sonucunda yıkıldılar.

2- Anadolu Medeniyet Havzası

Asya'nın en batısında yer alan Anadolu'ya Romalılar güneşin doğduğu yer anlamına gelen **Anatolia** adını vermiştir. Bulunduğu konum itibarıyla eşsiz bir coğrafi alanda yer alan Anadolu medeniyet havzası; Mezopotamya, Mısır ve Akdeniz medeniyet havzalarından etkilenmiştir. Ticaret yolları üzerinde olan ve kıtaları birbirine bağlayan Anadolu aynı zamanda önemli su kaynaklarına, tarım arazilerine ve yer altı zenginliklerine de sahiptir. **Hititler, İyonyalılar, Urartular, Frigler ve Lidyalılar** Anadolu Medeniyet Havzasında yer alan uygarlıklardır.

a. Hititler (MÖ XVII. yüzyıl ve MÖ XII yüzyıl arası)

- Çorum'da yer alan **Hattuşaş** merkezli bir imparatorluk kurdular.
- Mısırlılarla Kadeş Savaşı'nı ve **Kadeş Antlaşmasını** yapmışlardır.
- **Pankuş** denilen danışma meclisi ve **Tavananna** denilen kraliçe vardı.
- **Anal** denilen yıllıkları yazarak tarafsız tarihçilik örneği verdiler.

Anadolu Medeniyet Havzası

b. İyonyalılar (MÖ XIII. yüzyıl)

- Batı Anadolu'da Büyük Menderes ve Küçük Menderes havzalarında: Efes, Milet, Teos, Phokaia (Foça), Smyrna (İzmir), Samos (Sisam) ve Khios (Sakız) gibi **İyonya kentleri halinde yaşadılar**. Ticaret kolonileri kurup uluslararası ticaret yaptılar.

Artemis Tapınağı

c. Urartular (MÖ IX. yüzyıl ve VI. yüzyıl arası)

- Hurri kökenlidirler ve Doğu Anadolu, Güney Kafkasya ve Kuzey İran'ı içine alan **Tuşpa (Van)** merkezli devlet kurdular. **Kale, saray, tapınak ve su kanalları** gibi önemli mimari eserler meydana getirdiler.

Urartulardan Kalma Van Kalesi

d. Frigler (MÖ VIII. yüzyıl ve VII. yüzyıl arası)

- Ege göçleriyle Anadolu'ya gelip, Sakarya Nehri havzasında Frig Devletini kurdular. Kurucusu Kral **Gordios**, başkenti **Gordion**'dur. Efsanevi kralları **Midas**'tır. Kimmerler tarafından yıkıldılar.

Frig Halı ve Kilimleri

e. Lidyalılar (MÖ VII. yüzyıl ve VI. yüzyıl arası)

- Gediz Ovası'nda başkent **Sard** (Salihli) olarak kuruldu.
- Parayı kullanan ilk topluluk olan **Lidyalılar, Kral Yolu** ve zengin altın yatakları sayesinde zenginleştiler. Pers saldırılarıyla yıkıldılar.

Lidya Paraları

3- Mısır Medeniyet Havzası

- Heredotos'un «*Mısır Nil'in bir armağanıdır*» sözünde olduğu gibi Mısır, Nil'in etrafında ortaya çıkmış bir medeniyettir.
- Etrafı çöller ve denizlerle çevrili olup *etkileşime büyük oranda kapalı bir coğrafya* olan Mısır medeniyetinin temel geçim kaynağı Nil Nehrinin hayat vermesinden dolayı *tarım* olmuştur.
- Önceleri *Nom* denilen şehir devletleri halinde yaşayan *Mısır'ın kurucusu Kral Menes*'tir.
- Eski Mısır uygarlığının en merak edilen eserlerinden olan *Giza Piramitleri* IV. Hanedan zamanında inşa edilmiştir. Yeni Krallık Dönemi'nde (MÖ 1550 - MÖ 1070) büyük bir imparatorluğa dönüştüler.
- Hititlerle, Kadeş Savaşı'nı yaptılar ve MÖ 1280'de tarihin bilinen ilk antlaşması olan *Kadeş Antlaşması*nı yaptılar.
- Kralların *Firavun* (tanrı-kral) olarak bilindiği Mısır'da ahiret inancı vardı ve ölüleri mumyalamışlardır. Kral mezarlarına *Piramit*, halk mezarına *Labirent* denirdi. *Hiyeroglif (resim) yazısını* kullandılar ve ilk güneş yılı takvimini geliştirdiler.
- Batlamyus Hanedanlığının Roma tarafından MÖ 30'da yıkılmasına kadar geçen 3000 yıllık sürede Mısır'da 30 hanedan hüküm sürmüştür

Mısır'ın Hayat Kaynağı
NİL NEHİRİ

Mısır Uygarlığı

Piramitler Ülkesi
MISIR

4- Avrupa Medeniyet Havzası

Avrupa adı Sami dillerinde güneşin battığı yer anlamındaki "erep" kelimesinden türemiş, Yunancada *Europa* hâlini almış ve *Adalar (Ege) Denizi'nin* batısındaki ülkeler için kullanılmıştır. Bu havzada Yunanlılar, Romalılar ve Makedonlar bulunur.

a. Yunan Şehir Devletleri

Adalar (Ege) Denizi etrafında ortaya çıkan bir uygarlıktır. Avrupa medeniyetinin oluşmasına katkı sağladılar. *Polis* denilen şehir devletleri halinde yaşamışlardır. Güçlü donanması olan *Atina* ve güçlü kara ordusu olan *Sparta* iki önemli Yunan şehir devletidir.

b. Romalılar

Temelleri *İtalya'da* atılan Roma uygarlığının tarihi sırasıyla: **1- Krallık** **2- Cumhuriyet** **3- İmparatorluk** olmak üzere üç döneme ayrılmaktadır. Sınırları hızla genişleyen Roma İmparatorluğu *İlk Çağ'ın en büyük imparatorluğu* haline gelmiştir. *Yol yapımına* önem verdiler. Kavimler Göçü'yle Doğu ve Batı Roma olarak ikiye ayrıldılar. 476'da Batı Roma 1453'te Doğu Roma yıkılmıştır.

c. Makedonlar

Kurucusu **II. Philip** ve en parlak devri **Büyük İskender** dönemidir. Büyük İskender Doğu Seferiyle Anadolu, Mısır ve İran'ı alarak Hindistan'a kadar hakim olmuştur. Bu sefer sonucu **Hellenizm (İlk sentez uygarlık) Uygarlığının** doğmasına ortam hazırlamıştır.

5- Türkistan Medeniyet Havzası

Asya'da Türklerin yaşadığı bölge olan **Türkistan**, kuzey doğuda Baykal Gölü ve güneybatıda Gobi Çölü'nden başlayıp batıda Hazar Denizi'ne kadar uzanmıştır. VI. yüzyıldan itibaren Batılılar tarafından **Turkhia (Türkiye)** olarak isimlendirilmiş olan bölge, İranlılar ve Araplar tarafından "**Türk yurdu**" anlamına gelen **Türkistan** olarak adlandırılmıştır. Bu medeniyet havzasında **İskitler** ve **Asya Hunları** bulunur.

Türk Yurdu TÜRKİSTAN

İskitler

- Konargöçer bir topluluk olan İskitler, MÖ IX. yüzyılda Türkistan'da baş gösteren kıtlık ve kuraklık sebebiyle Hiung-nularla (Hunlar) mücadelelere girişmiştir.
- Mücadeleleri kaybeden İskitler, **Karadeniz'in kuzeyine** göç etmiştir.
- Daha sonra batıya ve güneye doğru hareket eden İskitler, **atı savaş alanlarında çok etkili kullandıkları için** Anadolu ve Mezopotamya'da süvari birliklerinin kurulmasına öncülük etmiştir.
- İskitler, Anadolu ve Mezopotamya'nın siyasi ve demografik yapısını da etkilemiştir.

Bozkırın Süvarileri
İSKİTLER

Asya Hunları

- MÖ 220 yılında kurulan Asya Hun Devleti, konargöçer Türklerin Asya'nın içlerinde siyasi bütünlüğü sağlayarak kurdukları **bilinen Türk ilk devletidir**.
- MÖ 209 yılında Mete'nin kağan olması ile Asya Hunları seferler düzenleyerek **Çinlileri yenilgiye** uğratmıştır.
- Asya Hun Devleti Dönemi, **Türk tarihi açısından ordu yapılanmasından devlet teşkilatına kadar birçok alanda ilklerin ortaya konulduğu bir dönemdir**.
- Asya Hunları artan **taht kavgaları sonucunda güney ve kuzey olmak üzere ikiye ayrılmış**, sonrasında hem komşularıyla hem de Çin'le olan mücadeleler neticesinde MS 216 yılında tamamen yıkılmıştır.

BÜYÜK HUN DEVLETİ

b. Eski Çağ'da Yönetenler

Eski Çağ'da yönetim olarak sırasıyla **kabilecilik ve şehir devletleri**, **kabile konfederasyonlar ve imparatorluklar** gibi yönetim anlayışları görülmüştür. Yönetimler **teokratik-monarşiye** dayalıdır.

1. Sümerlerde Yönetim

Sümerler, **Ziggurat** denilen çok katlı tapınakların etrafında şekillenen **Ur, Uruk, Kiş, Lagaş** gibi şehir devletleri şeklinde yaşamışlardır. Bu şehir devletlerini **Ensi** veya **Patesi** denilen rahip-krallar yönetmiştir. Ensiler, baş rahip, başkomutan ve baş yargıç yetkilerine sahipti.

Ensi

2. Akadlarda Yönetim

Tarihteki **ilk daimi orduyu kuran ve ilk imparatorluk olan Akadların** kurucusu I. Sargon Orta Doğu'ya hakim olmuş, «**Dört Bir Yanın Hükümdarı**» ve «**Evrenin Kralı**» gibi ünvanlar kullanmıştır. Tanrı adına dünyayı yönetme anlayışı benimseyen Akad İmparatorluğuna ise «**Dünya İmparatorluğu**» veya «**Tanrı Krallığı**» denilmiştir.

Kral sargon

3. Mısırlılarda Yönetim

Eski Mısır'da **Gök Tanrısı Horus'u temsil eden Güneş Tanrısı Ra'nın oğlu olduğuna** inanılan ve **Firavun denilen tanrı-kral anlayışı** vardı. Firavunlar tanrının temsilcisi ve ülkenin sahibi olarak bilinirdi.

Firavun

4. Hititlerde Yönetim

Hattuşaş merkezli Hititlerde **başrahip, başkomutan ve başyargıç** olan krallar Fırtına Tanrısı'nın yeryüzündeki temsilcisi olarak görülüyor ve «**Büyük Kral**», «**İmparator**» ve «**Tanrının Gözdesi**» gibi ünvanlar kullanıyordu. Ayrıca Hititlerde karının yanında «**Tavananna**» denilen oldukça yetkili kraliçe ve «**Pankuş**» (tarihteki ilk meclis) denilen soylular meclisi vardı.

Hitit Kralı

5. Romalılarda Yönetim

Roma tarihi yönetim şekli sırasıyla, **krallık** (bu dönemde Küriya/halk meclisi vardı.), **cumhuriyet ve imparatorluk** (bu dönemde mutlak monarşi hakimdi.) olarak üç döneme ayrılmıştır. İlk dönemlerinde paganist (putperest) olan Roma İmparatorluğu 380 yılında **Hristiyanlığı resmi din** kabul etmiştir.

Roma İmparatoru

6. Asya Hunlarında Yönetim

Hunlarda **il(el)** denilen devlet, **bağımsızlık, ülke, millet ve töre** adıyla dört temel unsurdan oluşur ve **Göktanrı'dan Kut** (insanlığı yönetme) yetkisine dayanan Kağan tarafından yönetilirdi. «**Devletin hanedanın ortak malı**» anlayışının olduğu Türklerde **ikili teşkilat (doğu-batı)** görülürdü. Kut ve sonuçları Türklerde taht kavgalarına ve Türk devletlerinin kısa sürede parçalanmasına neden olurdu. Ayrıca **Cihanşümül(dünya hakimi)** olarak görülen kağanın (şanyü/tanhu) yanında boy beyleri ve ileri gelenlerden oluşan **toy(kurultay)** bulunurdu.

Hun Hükümdarı

c. Eski Çağ'da Savaşanlar (Ordu)

Eski Çağ'da toplumsal hayatın başlamasıyla ortak savunma ihtiyacının doğması askeri güçlerin doğuşunu getirmiştir. Eski Çağ medeniyetlerinde ordular *süvari*, *piyade* ve *savaş arabalı askerlerden* oluşmaktaydı. Gelişmiş silahlar kullananlar savaşlarda rakiplerine üstünlük sağlamışlardır.

1. Sümerlerde Ordu

Şehir devletleri arasındaki güç mücadelesi sonucu *ilk askeri birlikler Sümerlerde* ortaya çıkmıştır. Etrafı surlarla çevrilmiş şehirlerde ok, yay, mızrak, balta silahlar kullanan Sümer askerleri *piyade* ve *savaş arabalı* olarak ikiye ayrılmıştır.

Sümer askeri

2. Mısırlılarda Ordu

İlk dönemlerinde gönüllülerden oluşan Mısır askerleri daha sonra *yerel askeri birlikler*, *köleler* ve *paralı askerlerden* oluşmuştur. Mısır ordularının *en etkili saldırı gücü atlı savaş arabalarından* oluşmaktaydı. Mısırlılar Hititlerle *Kadeş Savaşını* yapmışlardır. (MÖ 1296-1280). Mısırlılar *donanma* da kurmuşlardır.

Mısır Atlı Savaş Arabası

3. Akadlarda Ordu

Tarihin *bilinen ilk daimi ordusunu kuran Akadlar* bu güçle büyük bir imparatorluk olmayı da başarmışlar fakat bu ordunun ihtiyacını karşılayamamaları orduda sürekliliğin oluşmasını engellemiştir.

Akad askeri

4. Hititlerde Ordu

Ana unsurunu piyade ve atlı savaş arabalarının oluşturduğu Hitit ordusunda kralın muhafızlığını yapan daimi ordular da bulunmaktaydı. *Her yetişkin erkeğin asker sayıldığı Hititler*, Mısırlılarla Kadeş Savaşını yapmışlardır. (MÖ 1296-1280).

Hitit Atlı Savaş Arabası

5. Romalılarda Ordu

Romalılarda başlangıçta sadece soyluların (patricilerin), sonra yabancıların da alındığı düzenli askeri birliklere *lejyon* deniliyordu. Çağının en güçlü ordularına sahip Roma imparatorluğunda *ordu sadece askerlerden değil, doktor, mühendis, mimar ve zanaatkarlar gibi ihtiyacı karşılayacak mesleklerden oluşmaktaydı*. Roma orduları kalkan, ok ve mızrakların birleştirilmesiyle yapılan *Kaplumbağa Dizilişi Savunma Taktiği (Testudo Taktiği)* kullanmışlardır. Aynı zamanda Romalıların *Akdeniz'de de güçlü donanmaları* bulunmaktaydı.

Roma Lejyonu

6. Asya Hunlarında Ordu

Hunlarda kadın-erkek herkesin asker sayıldığı *ordu-millet anlayışı* hakimdi ve paralı askerlik yoktu. *Onlu Sistemi* oluşturan *Hun Hükümdarı Mete Han Türk ordu teşkilatının kurucusu sayılmıştır*. (Bu yüzden Mete'nin tahta çıktığı *MÖ.209 Türk Kara Kuvvetlerinin kuruluş tarihi* olarak kabul edilir.) Tamamı *süvari olan ve ıslık çalan* ok, kılıç, kalkan ve mızrak gibi hafif silahlar kullanan Hun ordusunda *Turan (Hilal) Taktiği* başarıyla kullanılmıştır.

Hun Atlı Okçuları

3. ESKİ ÇAĞ'DA HUKUK

- İnsanlığın en eski dönemlerinden itibaren birlikte yaşamının sonucu olarak ilk hukuk kuralları oluşmaya başlamıştır.
- Hukuk kuralları önceleri sözlü iken yazının icadından sonraki süreçte yazılı olarak da hazırlanmaya başlamıştır. Ancak Türkler gibi bazı toplumlar ise sözlü hukuk kullanmaya devam etmişlerdir.
- Eski Çağ'da hukukun kaynağı: **Gelenekler, Din ve Akıl** olarak bilinmektedir.

a. Mezopotamya'da Hukuk

- * Eski Çağ'da Mezopotamya'daki **Sümer, Akad, Asur ve Babil** devletlerinde ülkenin krallar tarafından tanrılar adına yönetildiğine inanılmıştır.
 - * Kaynağını dine dayandıran Mezopotamya kanunlarında genellikle **kısasa kısas** ilkesi uygulanmış, bazı durumlarda ise suçlulara **para cezası** verilmiştir.
 - * Hem erkek hem de kadınları kapsayan Mezopotamya kanunları, **özel mülkiyet, ailenin, can emniyeti ve devlete karşı sorumluluklar** gibi konuları içermekteydi.
- Urkagina Kanunları:** Sümer kanunlarıdır. **Tarihteki en eski yazılı kanunlardır. Mülkiyet ve aile hukuku** esas alınmıştır.
- Hammurabi Kanunları:** Babillilere ait 282 maddelik bu kanunlar **kısasa kısas** esasına göre hazırlanmış **sert ve caydırıcıdır**. Bu kanunlar **masumiyet karinesi** (suçluluğu ispatlanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz) anlayışını benimsemiştir.

Urkagina Kanunları

Hammurabi Kanunları

b. Eski Mısır'da Hukuk

- * Eski Mısır'da firavunların görevi, halkın ihtiyaçlarını karşılayıp, kanunlar yaparak adaleti sağlamaktı.
- * Mısır toplumunda **dine dayalı** hukuk kurallarının önemsendiği bilinmekle beraber bu kuralların yazılı olduğu kanun metinleri günümüze kadar ulaşmamıştır.
- * Eski Mısır'da ağır suçlar **hapis ve idamla**, hafif suçlar ise **sakatlama ve kırbaçlamayla** cezalandırılmıştır.
- * Mısır kanunları daha çok **mülkiyet, miras ve aile hukuku** konularını kapsamıştır.

Mısır Hukuku

c. Anadolu'da Hukuk

- * Etkileşime açık olan Eski Çağ'da Anadolu'daki **Hitit, Urartu, Frigya, Lidya ve İyon** devletlerinde komşu ülkelerden özellikle de Mezopotamya'dan etkilenen hukuk sistemleri **dine dayandırılmış**, suçlulara genellikle **para cezaları** verilmiştir.
- * Yazılı olarak günümüze ulaşan Hititlere kanunları **tarım, toplum düzeni (hırsızlık, cinayet, büyü gibi..), aile hukuku** gibi konulara daha çok önem vermektedir.
- * Hititler, evlenme, boşanma gibi aile hukukunu içeren **medeni kanunun tarihteki ilk örneklerini vermişlerdir**. Hatta sadece insanları değil **bitki ve hayvanları da koruyan kanunlar** hazırlamışlardır.
- * Frigler ise **tarımı sert kanunlarla korumuşlardır**.

Hitit Kanunları

d. Avrupa'da Hukuk

* Eski Çağ'da Antik Yunan medeniyetinde **hukuk yazılıydı**. Atinalı **Solon** (Solon), Spartalı **Lycurgus** (Likurgus) gibi isimler kanun koyucular olarak ön plana çıkmıştır. * Yunanlılarda hukuk evlilik, boşanma, veraset, cinayet gibi konuları kapsamaktaydı

* Roma Dönemi'nde ise **12 Levha Kanunları** hazırlanarak modern hukuk kurallarının temelleri atılmıştır. Bu kanunlarda özellikle **sınıflar arası eşitlik** ilkesine ve **mülkiyet hakkına** büyük önem verilmiştir.

12 Levha Kanunları: **Patriciler** (yönetenler) ve **Plepler** (yönetilenler) arasındaki sınıf çatışmalarını önlemek için **Romalılar** tarafından 12 bronz levhaya yazılmıştır. **Bugünkü modern hukukun temeli olarak bilinir.**

12 Levha Kanunları

e. Türkistan'da Hukuk

* Eski Çağ'da Türkistan **kaynağını Gök Tanrı** inancından alan **töre hukuku (sözlü hukuktur)** uygulanmıştır.

* Töre hukukundaki kurallar kurultaylarda belirlenmiş, **eşit suça eşit ceza ilkesi** benimsenmiştir.

* Türkistan toplumlarında **adalet, iyilik, eşitlik, kişilik** hakları gibi konular ön planda tutulmuştur.

* Konargöçer yaşam tarzından dolayı **hapis cezaları kısa süreliydi**. Ancak **devlete isyan, askerlikten kaçma, cinayet ve hırsızlık** gibi ağır suçlar **ölümlü cezalandırılmıştır.**

Töre Hukuk

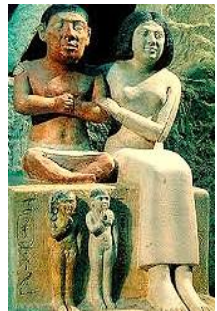
Eski Çağ'da Aile ve Kadın

Mezopotamya: Mezopotamya **ataerkil toplum** anlayışı olduğundan kanunları erkek ve kadınlara eşit olarak uygulanmamıştır. Aile hukuku ile ilgili önem veren kanunlarla toplum düzeni sağlanmaya çalışılmıştır.

Anadolu: Özellikle Hititler medeni kanunun ilk örneklerini vererek evlilik sözleşmesi ile kadın ve çocukları korumuşlardır. Hatta kadınlar, işçi, ebe, şifacı gibi mesleklerle iş hayatına katılmışlardır.

Romalılar: Ataerkil bir yapı vardı ve ailenin yaşça en büyük erkeği (buna **«paterfamilias»** denirdi) hakimdi. Evlenen kadın eşinin babasına bağlılık sözleşmesi imzalamak zorundaydı. Kadınlar haklarını **vasileri** (kayınbabaları) aracılığı ile kullanabilirlerdi

Türkistan: Türklerde aileye **«oğuş»** denilirdi ve toplumun temeli sayılırdı ve **çekirdek aile** yaygındı. Türkler ataerkil bir toplum olmalarına rağmen babanın hakları sınırsız değildi. Konargöçer yaşamın da bir sonucu olarak toplumda **kadın ve erkek eşit** şekilde ailenin birer üyesiydi.

Eski Çağ'da Aile ve Kadın

4. ESKİ ÇAĞ'DA İNANÇ, BİLİM VE SANAT

1. Eski Çağ'da İnanç

* **Din**, insanlık tarihi boyunca insanı iç ve dış dünyasını kuşatan evrensel bir olgudur. Din düşünce ve davranış biçimleriyle kendini gösterir. Eski Çağ'da genellikle **inanç sistemleri** çok tanrılı inançlar olarak şekillenmiştir

a. Mezopotamya'da İnanç

* Mezopotamya'da **çok tanrılı inançlar** yaygındı. Her şehrin bir tanrısı vardı ve **Ziggurat** denilen çok katlı tapınaklar vardı.

* Asurlular ise baş tanrıları **Assur'un** etkisiyle şekillenmişlerdir.

Ziggurat

b. Mısır'da İnanç

* Mısır'da **çok tanrılı inançlar** yaygındı. Tanrıları önceleri hayvan şeklinde, sonraları ise yarı hayvan yarı insan şeklinde tasvir etmişlerdir. **Firavun** tanrı - kraldı.

* Ahiret inancı vardı ve ölüleri mumyaladılar. Kral mezarı **piramit**, halk mezarı **labirent** denirdi.

Piramitler Ülkesi
MISIR

c. Anadolu'da İnanç

* Hititler güneş, ay, dağ ve nehir tanrıları gibi çok çeşitli tanrılara hatta komşu ülkelerin tanrılarına da inandıkları için Anadolu'ya «**Bin Tanrı İli**» denilmiştir.

* Frigler bereket tanrıçası **Kibele'ye** inanırken, Urartular baş tanrıları **Haldi'ye** inanmıştır.

Hitit Tanrıları

d. Avrupa'da İnanç

* Antik Yunanlılar çok tanrılı inançlara sahipti, tanrılar adına dört yılda bir **Olimpiyat** denilen yarışmalar düzenlerlerdi. Tanrıları insan şeklinde düşünen Yunanlıların tanrıları Romalılar tarafından da kabul edilmiştir.

Zeus Heykeli

e. Türkistan'da İnanç

*Eski Çağ'da Türkistan'da yaşayan Türklerde en yaygın inanç **Gök Tanrı** inancıydı. Ayrıca **Şamanizm'e**, **atalar kültürüne ve tabiat güçlerine** de inanmışlardır.

* Gök Tanrı'yı tek yaratıcı olarak kabul eden Türkler, yılın belli zamanlarında hem Gök Tanrı hem de ataları için **kurban kesmiştir**. Ayrıca **güneş ve ayın yanı sıra bazı nehir, dağ ve tepeleri** de kutsal saymıştır.

* **Atalarının ruhlarına** büyük saygı duyan Türkler; ölümlerin hayatta kalanları korumaya devam ettiğine inanmışlar, mezarlarına yapılan herhangi bir saygısızlığı savaş nedeni saymışlardır.

* Ölümünden sonra yeni bir hayatın başlayacağına inandıkları için **yuğ** denilen cenaze töreniyle, ölenleri atlarıyla beraber **kurgan** adı verilen mezarlara gömmüşler ve bu mezarların üzerine **balbal taşları** dikmişlerdir.

**GÖK TANRI
İNANCI**

Eski Türk Dini

2. Eski Çağ'da Bilim

* Eski Çağ'da **bilim** inançların, yaşam tarzlarının, günlük ihtiyaçların, ekonomik şartların etkisiyle şekillenmiştir.

a. Mezopotamya'da Bilim

* **İlk yazının bulunması, matematik, çarpım tablosu, dört işlem, geometri, astronomi, ve ay yılı takvimi** gibi ilk bilimsel gelişmeler Mezopotamya'da yaşanmıştır. Çemberi 360 dereceye bölmüşler ve pi sayısını da kullanmışlardır.

Zigguratın en üst katı Rasathane

b. Mısır'da Bilim

* Ölülerin mumyalanmasından dolayı Mısır'da **eczacılık, tıp** gibi bilimler gelişmiştir.
* Nil'in taşma mevsimini hesaplama çalışmaları sonucu **ilk güneş yılı takvimini** geliştirdiler. **Bir yılı 365 gün ve bir günü 24 saat** olarak hesaplamışlardır.
* **Hiyeroglif** (resim) yazısını kullanmışlar ve **paperüs** denilen kağıt üzerine yazmışlardır.

Mısır'da Mumya

c. Anadolu'da Bilim

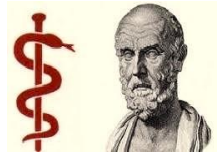
* Hititler doğayı ve gökyüzünü gözlemlemişler **astronomi ve tıba** önem vermişlerdir. Hititler kil tabletlerde **çivi yazısını** ve büyük anıtlarda **hiyeroglif yazısını** kullanmışlardır.

Hititlerde Yazı ve Bilim

d. Avrupa'da Bilim

* Yunanlılar Fenike alfabesini geliştirmişler ve **Latin alfabesinin temelini** oluşturmuşlardır.
* Antik Yunan'da **matematik, astronomi, botanik, tıp gibi bilimler ve felsefe** gelişmiştir. Sokrates, **Aristoteles, Platon(Eflatun) ve Herodot** gibi ünlü bilginler Yunan'da yetişmiştir. Ayrıca **Hipokrat** modern tıbbın temelini atmış hastalıkların **ilaçla tedavi** edilebileceğini keşfetmiştir.
* Romalılar bilimde çok gelişmese de Yunanlılarda gelişen **bilimin yayılmasında** büyük rol oynamışlardır. Bu yüzden özellikle fen bilimlerinde birçok bilimsel terim **Latince** karşılığı ile bilinmektedir.

Yunan'da Bilim Hipokrat

e. Türkistan' da Bilim

* **Matematikte** erken dönemlerden itibaren hesaplama, ağırlık ve uzunluk ölçü birimlerini kullanan **Türkler astronomi** ile de uğraşmışlardır.
* **Oniki Hayvanlı Türk Takvimini** hazırlayan Türkler mevsimleri, yılları ve ayları planlamışlardır.

12 Hayvanlı Türk Takvimi

3. Eski Çağ'da Sanat

* Eski Çağ'da **sanat** inançların, yaşam tarzlarının, günlük ihtiyaçların, ekonomik şartların etkisiyle şekillenmiştir.

a. Mezopotamya'da Sanat

- * Mezopotamya'da sanat olarak, **çömlekçi çarkından, sabana, tekerlekten, kemerli ve tonozlu yapıya** bir çok sanat unsuru görülmektedir.
- * **Sümerlerde**, resim ve kabartmalarla süslenen, tapınak, saray ve kaleler yaygındı.
- * **Asurlularda** saray ve tapınak kapılarında **lamuşsu** adı verilen heykeller yaygındı.

Çömlekçi Çarkı

b. Mısır'da Sanat

- * Sanat eserlerinde **maden, taş, tahta ve fil dişi** gibi malzemeler kullanan Mısırlılarda piramit gibi dini **mimari ve heykeltçilik** gibi sanatsal faaliyetler gelişmiştir.

Mısır Sanatı

c. Anadolu'da Sanat

- * Anadolu sanatında Mezopotamya ve Mısır sanatının etkileri görülmektedir. Hititlerde **anıt ve kaya kabartmaları** önemli yer tutarken, Friglerde **mimari, mobilya, dokuma**, Urartularda **kale mimarisi ve Şamran (Van) Kanalı gibi sulama kanalları**, Lidyalılarda ise **rozet, düğme, takı ve seramik** sanatları gelişmiştir.

Hitit Sanatı
Güneş Kursu

d. Avrupa'da Sanat

- * **Mimari ve heykel** gelişen Yunanlılar, birçok tapınak tiyatro, agora, hazine binası ve stadyum inşa etmişler, tanrıları insan şeklinde düşündükleri için **tanrı-insan heykelleri** yapmışlar. Duvarları **kabartma ve resimlerle** süslemişlerdir. Ayrıca vazoları da **mitolojik doğa figürleriyle** süslemişlerdir.

Yunan Mimarisi
Yunan Mimarisi

e. Türkistan'da Sanat

- * İlk Türklerin dinî inançları, yaşam tarzları ve içinde yaşadıkları coğrafi koşullar ürettikleri eserleri de büyük ölçüde etkilemiştir.
- * Türkler sanat eserlerine **hayvan figürleri (hayvan üslubu)** işlemişlerdir.
- * Tanrı Dağlarında 3600 rakımda bulunan ve kayalar üzerine çizilen yüz bin kadar resim Türk sanatının birçok konuda bilgi içeren eşsiz eserlerindendir.
- * Türkler **ağaç ve maden işlemeciliğinde, demircilikte ve dokumacılıkta** da ilerleme kaydedilmiştir. **Pazırık Kurganı'ndan** çıkarılan ve dünyanın en eski halısı kabul edilen **Pazırık halısı** Türk dokuma sanatının önemli bir eseridir.
- * Savaşçı bir karaktere sahip olan Türkler, **tarihte atı ilk kez evcilleştirmiş koşum takımını ve at arabasını** da icat etmişlerdir.
- * **Bronzu ilk kullanan** kavim olarak bilinen Türkler, **bakır ve demiri** işleyerek o dönem için oldukça **gelişmiş silahlar** üretmişler; kullandıkları kama, kılıç, miğfer ve zırhları özgün motiflerle süslemişlerdir.

Türk Çadırı Sanatı

Pazırık Halısı

5. TÜRKLERDE KONARGÖÇER YAŞAM

a. Konargöçer Yaşamın Tanımı

- * Hayvan sürülerini otlatmak ve geçici yerleşimler kurmak amacıyla düzenli olarak yer değiştiren topluluklara **göçebe** denir.
- * Hayvan sürülerini otlatmak için mevsime bağlı olarak iki bölge (yaylak ve kışlak) arasında gidip gelen topluluklara ise **konargöçer** denir.
- * Türkler konargöçer bir millettir.
- * «**Konargöçer**» terimi ilk kez Moğolistan'daki Uygur Hükümdarı Moyen Çor (747- 759) tarafından diktirilen **Tariat (Terhin) kitabesinde** 'konar köçer' şeklinde geçmektedir."

Türklerde
Konargöçer Yaşam

b. Türkistan'ın Coğrafi Özellikleri ve Konargöçer Yaşama Etkisi

- * Türkistan, sert karasal iklimin görüldüğü bir coğrafyadır. Bu yüzden bitki örtüsü de bozkır(step) denilen otlaklardır.
- * Sert karasal iklimi, bitki örtüsü ve su kaynaklarının azlığı nedeniyle Türkistan tarıma elverişli değildir. Bu coğrafi özellikler Türklerin temel geçim kaynağının hayvancılık olarak gelişmesinin ana nedenidir.
- * Uçsuz bucaksız Türkistan bozkırlarında temel geçim kaynağı hayvancılık olan Türkler de zorunlu olarak konargöçer hayatı benimsemek zorunda kalmışlardır.

c. Konargöçer Yaşamın Temel Unsurları

1. Coğrafi Şartlar

Sert karasal iklim ve uçsuz bucaksız bozkırlar(steples)

Türkistan
Bozkırları
Hayvancılık

2. Hayvancılık

Konargöçerlerin temel geçim kaynağı hayvancılıktır.

3. Sözlü Kültür

Konargöçerlerde yazılı hayat geç başladığı için daha çok sözlü kültür (sözlü hukuk, sözlü edebiyat) gelişmiştir.

Sözlü Kültür

4. Çadır Kültürü

Konargöçerlerde yaşanan mekan olarak çadırı hayati önem taşımaktadır.

Türk Çadırı

5. Taşınabilir Sanat Eserleri

Konargöçerlerde sanat eserleri daha çok taşınabilir niteliktedir.

d. Konargöçer Yaşamın Türklere Etkileri

* Konargöçer yaşam Türklerin kültür ve medeniyetinin şekillenmesinde en etkili unsurlardan biridir. Konargöçer yaşamın **Türklere başlıca etkileri şunlardır:**

* **Temel geçim kaynakları hayvancılıktır.** Ekonomik yapı hayvancılık temelli kurulmuştur. Bu yüzden **yaylak - kışlak** hayatı yaşamıştır.

* Beslenmeyi etkilemiştir. En çok tüketilen besinler **et** gibi hayvansal ürünlerdir.

* **At konargöçer yaşamın vazgeçilmez unsurudur.** Türkler tarafından evcilleştirilen **at sayesinde**, konargöçerlik, taşınma, tekerlek kullanımı ve savaşlarda hız ve dinamizm kolaylaşmıştır.

* **Giyim kuşamda etkilidir.** Bozkırın şartları ve at sırtında geçen bir yaşam söz konusudur. Bu yüzden daha çok deri ve yün elbiseler giymişlerdir. Elbiseye ton(don) denirdi. **Pantolon, ceket, çarık, çizme ve börk(başlık)** temel kıyafetlerdi. Romalılar keten gömleği ilk kez Avrupa Hunlarından öğrenmişlerdir.

* **Barınmayı etkilemiştir.** Türkler kubbeli ve taşınabilir çadırlarda yaşamışlardır. **Dinlenme, yatma, oturma, yemek pişirme** gibi faaliyetler çadırda olurdu. Çadırın ortasında korluk denilen ocak bulunurdu ve yemek pişirme, çadırı ısıtma ve aydınlanmada kullanılırdı.

* **Sosyal yapı üzerinde etkilidir.** Sosyal tabakalaşmanın görülmediği Türklerde toplumu oluşturan birimler sırasıyla: **«oguş»** aile, **«urug»** sülale, **«boy»** kabile ve **«budun»** milleti oluşturuyordu. Budunun siyasi bir organizasyona dönüşmüş haline ise **«il»** devlet denir.

* **Sportif ve sosyal faaliyetlerde etkilidir.** Türklerde eğlence ve sportif faaliyetlerde, **ok atma, cirit, binicilik, gülle atma, güreş, labut(kalın sopa) atmak, çevgan ve gökbörü** gibi oyunlar oynanmaktaydı.

* **Bağımsız yaşama arzusu ve hakimiyet duygusu gelişmiştir.** Uçsuz bucaksız bozkırlarda dolaşmaya alışan Türklerde bağımsız yaşama arzusu gelişmiştir. Ayrıca at sırtından hayvan sürülerini sevk ve idare etmeleri hâkimiyet duygularını (yönetme becerisi) geliştirmiştir.

* **Savaşçı ruhları gelişmiştir.** Bozkırın şartlarında onları koruyan kaleler ve surlar olmadığı için her an saldırıya açık durumdadırlar. Bu yüzden de milletçe her an savaşa hazır olarak yaşamışlardır (ordu-millet anlayışı gelişmiştir).

* **Hukuk ve edebiyatı etkilemiştir.** Türklerde yazılı hayat geç başladığı için sözlü hukuk (töre) ve sözlü edebiyat (destan kültürü) gelişmiştir.

* **Mimari ve sanatı etkilemiştir.** Mimari fazla gelişmemiştir ve sanat eserleri taşınabilir niteliktedir.

Türk Konargöçer Yaşam Tarzı

Türk Atları

Türk Kıyafetleri

Türk Çadırı

Türk Sosyal Yapısı

Türk Okçuları

BAĞIMSIZLIK

Türk Ozanı

3. ÜNİTE: ORTA ÇAĞ MEDENİYETLERİ

1. Orta Çağ'daki Kitlesele Göçler
 2. Orta Çağ'daki Siyasi ve Askeri Gelişmeler
 3. Orta Çağ'da Ticaret Yolları
 4. Orta Çağ'da Bilim Kültür Sanat
- Ünite Kapsamı

1. ORTA ÇAĞ'DAKİ KİTLESEL GÖÇLER

Göç Nedir? Tanımı: Bir yerden başka bir yere taşınma olarak bilinen göç, bir insan veya topluluğun siyasi, sosyal, coğrafi ve iktisadi sebeplerle bir yerden başka bir yere gitmesidir.

a. Göçlerin Temel Nedenleri

- * Siyasi bir gücün baskısı ve baskıdan kurtulma isteği.
 - * Siyasi otorite tarafından yok edilmekten kurtulma isteği.
 - * Hızlı nüfus artışları.
 - * Toplumda dini ve sosyal baskılar.
 - * Salgın hastalıkların yaşamı tehdit etmesi
 - * İklim değişikliği, kuraklık
 - * Otlakların daralması
 - * Salgınların hayvan ölümlerini getirmesi
 - * Üretimin (hayvansal ve tarımsal) azalması
- Siyasi
- Sosyal
- Coğrafi
- İktisadi

NOT: Görüldüğü üzere göçler siyasi, sosyal, coğrafi ve iktisadi olmak üzere dört ana nedenle yapılmaktadır.

Kitlesele Göçler

b. Kavimler Göçü Öncesi Asya ve Avrupa'nın Genel Durumu

* Kavimler Göçü öncesinde **Asya'da**, Türkistan'da büyük bir güç olarak **Asya Hun Devleti** (MÖ 220 - MS 216) bulunmaktaydı. Bölgede daha sonra **Çin** hakimiyeti yayılmıştır. Asya'da ayrıca **İran ve Hint** medeniyetleri de bulunmaktaydı.

* Kavimler Göçü öncesinde **Avrupa'da**, **Roma İmparatorluğu** hakimdi fakat iç karışıklıklar, ayaklanmalar ve Sasanilerle mücadeleler sonucu zayıflamaya başlamıştı. Ayrıca Roma'nın kuzey batı sınırlarında yoğunlaşan Germenler tarafından tehdit edilir hale gelmişti.

Asya Hun Devleti

Roma İmp.

c. Kavimler Göçü (Başlangıç 374-375)

* Asya Hun Devletinin, MS I. yüzyılda kuzey ve güney olarak ikiye ayrılması, Kuzey Hunları bağımsız bir devlet olurken, Güney Hunlarının Çin hakimiyetine girmiştir.

* Kavimler Göçü, Çin saldırılarına maruz kalan Kuzey Hunlarının, **Balamir liderliğinde** Türkistan'daki diğer Türk boylarıyla birlikte 374-375 tarihlerinde İtil(Volga) Nehri'nin batısına geçip, yarı İran yarı Türk kökenli **Alanlarla** birleşmesi ve batıya doğru harekete geçmesiyle başlamıştır.

* Alanların Karadeniz'in kuzeyindeki German kavimler: Ostrogotlar, Vizigotlar, Vandallar, Franklar, Süevler, Angıllar ve Saksonları batıya doğru harekete geçirmesiyle Kavimler Göçü dünyanın kaderini değiştirecek büyük bir kitlesel göçe dönüşmüştür.

Kavimler Göçü'nün Sonuçları

* Domino etkisiyle birbirini iten kavimler tarafından saldırıya uğrayan Roma İmparatorluğu, önce Doğu Roma ve Batı Roma olarak ikiye ayrıldı (395) ve daha sonra da Batı Roma yıkıldı(476).

* Kavimler Göçü ile barbar kavimlerin istilası ve yerleşmesi sonucu Avrupa'nın etnik yapısı değişti.

* Avrupa Hun Devleti kuruldu.

* Merkezi krallıklar zayıflayınca yerel ve büyük toprak sahipleri olan **derebeyler (feodalite)** güçlendi.

* Büyük Roma çatısının çökmesiyle oluşan otorite boşluğunda Katolik Kilisesi ve Hristiyanlık Avrupa'da yayıldı ve **Skolastik düşünce** Avrupa'ya hakim oldu.

* Nüfusu, etkisi, üretimi, ekonomik gücü, sosyal yapısı hızla zayıflayan Avrupa geri kaldı ve **Orta Çağ Avrupası'nın Karanlık Çağı** başladı. Yani Kavimler Göçü'nü başlatan Türkler Avrupalıları Orta Çağ'ın Karanlığına ittiler.

* İlk Çağ bitti. Orta Çağ başlamış oldu.

NOT: Feodalite (Derebeylik): Feodalizm, toprağa dayalı düzen demektir. Krallıkların zayıfladığı, büyük toprak sahiplerinin güçlendiği, toplumsal sınıflara ve toprağa bağlı ekonomiye dayalı küçük yönetim birimleridir. Şövalyeler derebeylerin paralı askerleridir.

NOT: Skolastik Düşünce: İnanç ve bilimde özgür olmayan kiliseye bağlı düşünce. Avrupa'nın geri kalma sebebidir.

Kavimler Göçü

Hun Savaşçıları

Kavimler Göçü

Barbar Germanler

d. Avrupa Hun Devleti (375 -469)

- * Macaristan'da **Balamir** tarafından kurulan bu devlette daha sonra sırasıyla Uldız, Rua ve Attila hükümdar olmuştur.
- * Uldız, devletin dış siyasetini, Doğu Roma'yı baskı altında tutmak ve Batı Roma ile dost olmak olarak belirlemiştir.
- * Rua, Balkan Seferiyle Doğu Roma'yı vergiye bağlamıştır.
- * **Attila**, bu devlete en parlak devrini yaşatmıştır. Balkan Seferine çıkan Attila Doğu Roma'yı vergiye bağlamıştır (**Margus Antlaşması-435**) ve Galya Seferi ile de Batı Roma başkenti Roma'yı kuşatmıştır fakat Papa'nın barış isteği ile kuşatmayı kaldırmıştır.
- * Attila'nın ölümü ile oğulları İlek, Dengizek ve İrnek sırasıyla başa geçmişler ve zayıflayan Avrupa Hunları İrnek Dönemi'nde Karadeniz'in kuzeyine çekilmiştir.

Avrupa Hun Devleti

Hun Başbuğu Attila

e. Orta Çağ'da Diğer Türk Göçleri

- * **Akhunlar (Eftalitler)**: IV. yy'da Türkistan'dan Afganistan ve Kuzey Hindistan'a
- * **Oğurlar**: 460'lı yıllarda Sibiryadan Güney Rusya'ya
- * **Sabarlar**: Aral Gölü'nden Kafkasya'ya
- * **Avarlar**: VI. yüzyılda Batı Türkistan'dan Avrupa'ya (Avrupa'da devlet kurdular)
- * **Bulgarlar**: VII. yüzyılda Karadeniz'in kuzeyinden Balkanlara (devlet kurdular)
- * **Hazarlar**: VII. Yy Karadeniz ve Kafkasya'dan İtil Nehri dolayına (devlet kurdular)
- * **Uygurlar**: 840'ta devletleri yıkılınca Orhun Nehri çevresinden Türkistan'a
- * **Peçenekler, Kumanlar ve Uzlar**: IX-XI. yy. Hazar'ın kuzeyinden Balkanlara
- * **Oğuzlar**: X-XIII. Yüzyılda Türkistan'dan İran ve Anadolu'ya

Türk Göçleri

f. Türk Göçlerinin Sonuçları

- * Türk toplulukları, Anadolu, Suriye, Orta Avrupa gibi coğrafyalara yerleştiler.
- * Türkler gittikleri yerlerdeki toplumları etkilediler.
 - * **savaşçılık,**
 - * **teşkilatçılık**
 - * **demircilik**
 - * **at biniciliği**gibi konularda etkilediler.
- * Türkler gittikleri yerlerdeki toplumlardan etkilendiler
 - * **yerleşik kültür,**
 - * **yazılı kültür**
 - * **dini inançlar**gibi konularda etkilendiler.
- * Türkler kültüründe etkileşimler sonucu değişmeler ve gelişmeler oldu.
- * Türkler gittikleri yerlerde devletler kurdular.
- * Bütün Türkleri bir çatı altında toplamak zorlaştı.
- * Özellikle IX. yüzyılda gerçekleşen Oğuz göçleriyle Türkler arasında İslamiyet hızla yayılmıştır.

2. ORTA ÇAĞ'DAKİ SİYASİ VE ASKERİ GELİŞMELER

A. ORTA ÇAĞ'DA BAŞLICA DEVLETLER

1. Çin İmparatorluğu (MÖ 221 - MS 1912)

- * Siyasi tarihi *sülale hakimiyetleri* ve *feodal yapısıyla* bilinen Çin MÖ XI. yüzyılda ortaya çıkmıştır.
- * MÖ 221'de **Qin Shi Huangdi (Çin Şi Vuandi)** tarafından feodal beyliklere siyasi birlik sağlanarak Çin İmparatorluğu kurulmuştur.
- * MS 220 ile 580 yılları arasında siyasi birliğini kaybeden Çin'i, Sui Hanedanlığı tekrar birleştirmiştir.
- * 618 - 906 yılları arasında **Tang Hanedanlığı** Devri Çin'in altın çağı olarak bilinir. Ancak Tang Hanedanlığı **751'de Talas Savaşı** ile Türklerle Abbasilerin ittifakına karşı kaybedince Türkistan'da etkinliğini kaybetmeye başlamıştır. 906'da Tang Hanedanlığı sona erince Çin siyasi birliği tekrar bozulmuştur.

Çin İmparatorluğu

2. Sâsâni İmparatorluğu (226 - 651)

- * İran'da **Şehinşah** ünvanıyla bilinen **Erdeşir** tarafından kurulmuş, Kafkasya ve Mezopotamya'ya da hakim olmuştur. Pers devlet geleneğini devam ettirmişlerdir.
- * Sâsânilerin siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel açıdan en parlak devri **I. Hüsrev** Devridir (531-579).
- * Sınır komşuları, Ak Hunlar, Doğu Roma ve İslam Devleti ile mücadele etmişler ve İpek Yolu için Göktürk Devleti yabgusu İstemi ile anlaşış Ak Hunları yıkmışlardır.
- * Hz. Ömer zamanında **642 Nihâvend Savaşı** ile İslam ordularına yenilerek yıkıldılar.

SASANI İMPARATORLUĞU

3. Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu (330 - 1453)

- * Roma İmparatorluğunun devamı olan fakat kendine özgü bir sistemi (**Otokratik** devlet) olan Doğu Roma İmparatorluğu, **Konstantinos** tarafından 330'da İstanbul kurulmuştur. Bizans ismini yıkıldıktan sonra XVI. Yüzyıl tarihçileri vermiştir.
- * Birçok devletle mücadele halinde olup **Orta Çağ boyunca varlığını sürdürebilen tek imparatorluk** olarak tarihe geçmiştir.
- * Kuzey komşuları Avrupa Hun Devleti hükümdarı Attila tarafından 435 Margus Antlaşmasıyla siyasi ve ekonomik baskı altına alındılar.
- * En parlak devri kendi adına kanunlar çıkaran Kuzey Afrika ve İtalya'ya hakim olan **Jüstinianus Devri**'dir (527-565). **Herakleios** Devri'nde (610-641) ise devletin sınırları Suriye, Filistin ve Mısır'a kadar genişlemiştir.
- * Suriye, Filistin ve Mısır gibi yerlerdeki Doğu Roma hakimiyeti, tarihin akışını değiştiren İslam fetihleriyle sona ermiştir (Dört Halife, Emevî ve Abbasiler Döneminde).
- * Hristiyanlığın **Ortodoks** mezhebini resmi olarak benimseyen Doğu Roma İmparatorluğu **1071 Malazgirt Savaşı**'yla birlikte Anadolu'da Türkler karşısında gerilemeye başlamış ve nihayet **1453'te Fatih Sultan Mehmet** tarafından

İstanbul'un Fethi ile son bulmuştur.

Doğu Roma İmparatorluğu

4. I. Göktürk Devleti (552-630)

- * Kurucusu **Bumin Kağan**'dir. Başkenti **Ötüken**'dir.
- * **Türk adıyla kurulan ilk Türk devletidir** (Türk milletine adını veren Türk devleti). Bu dönemde Türkistan için «**Türkiye**» ismi de kullanılmıştır.
- * Bumin Kağan ülkenin batı kanadını kardeşi **İstemi Yabgu**'ya bırakmıştır (ikili sistem).
- * İstemi Yabgu, **İpek Yolu hakimiyeti için** Akhunlara karşı Sâsânilerle ittifak kurmuş ve sonra da Sâsânilere karşı da Doğu Roma ile ittifak kurmuştur. Bunun sonucunda Sâsânilerin zayıflaması İslam ordularının İran'ı fethetmesini kolaylaştırmıştır.
- * En parlak dönemi devletin sınırlarının doğuda Kore'den batıda Karadeniz'e kadar uzandığı **Mukan Kağan Dönemi**'dir (553 - 573).
- * Taspar Kağan'ın ölümünden sonra 582'de taht kavgaları ve Çin entrikalarıyla ikiye ayrılan I. Göktürk Devleti'ne 630 yılında Çinliler son vermiştir.

I. Göktürk

5. II. Göktürk Devleti (682-745)

- * Orhun Kitabelerine göre, 1- **Devlet adamlarının yetersizliği** 2- **Türk kavminin uygunsuz tutumu** 3- **Çin'in kurnaz siyaseti** gibi nedenlerle 630 ile 680 yılları arasında Çin hakimiyetinde 50 yıllık **Fetret Devri** yaşayan ve çok acı yıllar geçiren Türkler aşina boyundan **Kutluk (İlteriş)** liderliğinde **İstiklal Savaşı** başlattılar (682).
- * Kurucusu Kutluk (İlteriş) Kağan, başkenti **Ötüken**'dir.
- * Kapgan Kağan Dönemi'nde Türkistan'daki tüm Türkleri bir bayrak altında topladılar.
- * **Bilge Kağan**, Kardeşi Kül Tigin ve ünlü **Apa Tarkan** (vezir) Tonyukuk ile birlikte devlete en parlak dönemini yaşatmıştır. Bu dönemde **Orhun Kitabeleri yazılmıştır**.
- * Bilge Kağan'ın ölümüyle (734) zayıflayan II. Göktürk Devleti'ne, Uygur, Karluk ve Basmıl Türkleri son vermiştir (745).

II. Göktürk

6. Uygur Devleti (745 - 840)

- * Kurucusu **Kutluk Bilge Kül Kağan**, başkenti önce **Ötüken** sonra **Karabalgasun**'dur.
- * Bu devletin en parlak dönemi **Moyen - Çor Kağan** devridir.
- * Böğü Kağan Dönemi'nde **Maniheizm**'i resmi din olarak kabul ettiler. **Hayvansal gıdaları yasakladığı** için savaşçılık duyguları zayıflatan bu dini kabul etmekle **Türklerin yerleşik hayata geçmesi** amaçlanmıştır.
- * 821'den itibaren zayıflamaya başlayan Uygurlara Kırğızlar son vermiştir. Daha sonra **Sarı Uygur ve Turfan Uygur** devletleri kurulmuştur. Bunlara da Çinliler son vermiştir.

Uygurlar

Türklerde Yönetim ve Ordu İle İlgili Kavramlar

Kut: Siyasi iktidar. Yönetme yetkisinin Gök Tanrı'dan geldiğine inanılırdı.

Toy (Kurultay): Türklerde boy beyleri ve ileri gelenlerden oluşan danışma meclisi.

Ayuk: Devlet işlerini yürüten hükümettir.

Hatun: Hakanın eşidir ve hakandan sonra en yetkili kişidir.

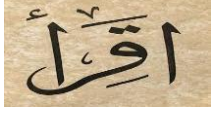
Ordu-Millet: Eli silah tutan herkes askerdir. Türkler ordu-millettir.

Börü: Kağanın zırhlı muhafız birliği

7. İslam Devletleri

a. İslamiyet'in Doğuşu ve Hz. Muhammed (sav) Dönemi

- * Hz. Muhammed (sav) 571'de Arap Yarımadası'nın Mekke şehrinde doğmuştur.
 - * 610'da Cebrail aracılığı ile Hira Mağarası'nda **peygamberlik görevi** başlamıştır.
 - * **Ticaretle uğraşan, toplumsal sınıflaşmanın ve putperestliğin yaygın olduğu Mekkeli müşrikler** İslam'ın yayılışına karşı çıkararak, Müslümanlara türlü işkenceler yapmışlardır.
 - * Müslümanların bir kısmı baskı ve zulümlere karşı **ilk göçü Habeşistan'a** yapmışlardır.
 - * Daha sonra Müşrikler Hz. Muhammed (sav) öldürmek isteyince **asıl hicret Medine'ye** gerçekleşmiştir.
 - * Hicretin ardından İslam yeni bir yayılma alanı bulurken Hz. Muhammed (sav) liderliğinde **İslam Devleti** kurulmuştur.
 - * İslam Devleti'nin kurulmasıyla devletin kuruluşunu, temel organlarını, temel prensiplerini gösteren **yazılı anayasanın ilk örneği (Sahife halinde)n Hz. Muhammed (sav) Dönemi'nde hazırlanmıştır.** Bu anayasa ile devlet ve toplum düzeni sağlanmıştır.
 - * **624 Bedir Savaşı**, Müslümanlar ve müşrikler arasındaki ilk savaştır ve İslam'ın ilk zaferidir. (İslam'ın **savaş ve ganimet hukuku** bu savaşta doğmuştur).
 - * **625 Uhud Savaşı**, Hz. Muhammed (sav) in **Ayneyn Tepesi'ne** yerleştirdiği okçuların yerini terk etmesiyle savaşta üstünlük kaybedilmiştir. İki taraf da ağır kayıplar vermiştir.
 - * **627 Hendek Savaşı**, Medine'de hendekler kazılmış ve müşriklerin saldırı gücü kırılmıştır.
 - * **628 Hudeybiye Antlaşması**, müşrikler İslam Devleti'ni resmen tanımışlardır.
 - * **629 Hayber'in Fethi**, İslam tarihinin **ilk fethidir.**
 - * **629 Mute Savaşı**, İslam Devleti'nin Doğu Roma İmparatorluğu ile ilk savaşıdır.
 - * **630 Mekke'nin Fethi**, İslam orduları savaşız fethetmiştir. İslam Devleti, Arap Yarımadası'nın en büyük siyasi teşekkülü haline gelmiştir.
 - * **630 Huneyn Savaşı**, Mekke'nin Fethi'ne karşı çıkan putperest kabilelerle yapılmıştır. Bu savaşın ardından Taif de fethedilmiştir.
 - * **631 Tebük Seferi**, Doğu Roma İmparatorluğu'nun İslam Devleti'ne saldıracağı haberi üzerine yapılmıştır, haberin asılsız olduğu anlaşılmıştır. (**Son sefer**).
 - * **632 Veda Haccı ve Hutbesi**, Hz. Muhammed (sav) Veda Haccı ve Hutbesi'nin ardından döndüğü Medine'de vefat etmiştir.
- NOT: Hz. Muhammed, devlet işlerinin düzenli yürümesi için ehliyet ve liyakati esas alarak, öğretmen, elçi, vali, komutan ve müfettişler atamıştır.**

İlk Vahiy: Oku!

Hicret

İlk Yazılı Anayasa

Bedir savaşı

Uhud Savaşı

Hendek Savaşı

İlk Fetih: Hayber

Mekke'nin Fethi

b. Dört Halife Dönemi

* Hz. Muhammed (sav) in vefatıyla, İslam Devleti'nin başına *sırasıyla Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali* geçmiştir ki bu döneme *Dört Halife Dönemi* denir. Halife sonra gelen demektir. İslam Devleti'nin başkanıdır.

1- Hz. Ebubekir Dönemi (632-634)

- * İlk halifedir. Onun döneminde dinden dönenlere karşı *Ridde Savaşları* (632-633) yapılarak ülkede iç huzur ve güven sağlandı.
- * *Kur'an-ı Kerim kitap* haline getirilerek İslam'ın özgün hali korundu.
- * *Ecnadeyn Savaşı* (634) ile Doğu Roma ordusunu yenerek, Suriye, Filistin kapıları açıldı.

Hz. Ebubekir Dönemi

2- Hz. Ömer Dönemi (634-644)

- * *Yermük Savaşı* (636) ile Doğu Roma ordusu yenilgiye uğratıldı, Suriye ve Filistin (Kudüs dahil) fethedildi. Hz. Ömer *Kudüs'e* gelerek şehri bizzat teslim almıştır.
- * Kadisiye (636), Celula (637) ve *Nihavend* (642) savaşları ile *İran fethedilerek* Sâsâni İmparatorluğuna son verildi. Türklerle komşu olundu.
- * 642'de İskenderiye alındı ardından tüm Mısır fethedildi.(Kuzey Afrika fethi başladı).

Hz. Ömer Dönemi

3- Hz. Osman Dönemi (644-656)

- * Dört Halife Dönemi'ndeki *en geniş sınırlara* Hz. Osman Dönemi'nde ulaşılmıştır. İslam Devleti, kuzeyde Kafkasya, doğuda Hindistan ve batıda Tunus'a kadar genişlemiştir.
- * İlk İslam donanması kurularak, Doğu Roma *Zâtüssavârî Savaşıyla* yenilgiye uğratılmış ve Akdeniz'de İslam Devleti üstün konuma geçmiştir. Kıbrıs vergiye bağlanmıştır.
- * Hz. Osman Dönemi'nde *Kur'an-ı Kerim çoğaltılarak* önemli merkezlere gönderilmiştir.
- * Hz. Osman Dönemi'nin sonlarına *iç çekişmeler* sonucu Hz. Osman şehit edilmiştir.

Hz. Osman Dönemi

4- Hz. Ali Dönemi (656-661)

- * İslam Devleti'nde *iç karışıklıklar* yaşandığı için fetihler büyük oranda durmuştur. Farklı eğilim ve tutumlar nedeniyle Müslümanlar gruplara ayrılmıştır.
- * Hz. Osman'ın şehit edilmesiyle ilgili davanın sonuçlandırılmaması üzerine Hz. Âişe taraftarları Hz. Ali'ye savaş açtılar. Bunun üzerine *656 Cemal Vakası* yaşanmış ve Hz. Âişe taraftarları yenilmiştir.
- * Hz. Ali'nin halifeliğine itiraz eden Şam Valisi Muaviye ile Hz. Ali taraftarları arasında *657 Siffin Savaşı* ve bunun sonucunda da *Hakem Olayı* (658) yaşanmıştır. Buna rağmen karışıklıklar giderilememiş ve 661'de Hz. Ali'nin Hariciler tarafından şehit edilmesiyle Dört Halife Dönemi sona ermiştir.

Hz. Ali Dönemi

Dört Halife Dönemi İslam Devlet Yapısı

- * Dört Halife Dönemi'nde devletin merkezinde halife vilayetlere valiler vardı. Halifeler *şûra* (istişare ve biat) yöntemiyle halk tarafından seçilirdi. *Saltanat yoktur* ve iktidarın kaynağı ümmetin (halkın) kendisidir. İslam Devleti *Kur'an ve Sünnete göre* yönetilmiştir.
- * Hz. Ömer Dönemi'nde *divan ve ordu teşkilatı kurulmuş, vilayetlere kadılar* atanmıştır.

c. Emevi Devleti (661 - 750)

- * Kurucusu **Muaviye**, başkenti **Şam**'dir. Emeviler **ilk İslam hanedanıdır**.
- * Devletin sınırları hızla genişlemeye başlamıştır. Türkistan, Anadolu, Kuzey Afrika fetihleri devam etmiştir. Asıl hedef Doğu Roma'nın başkenti **İstanbul kuşatıldı** (668-674) alınamadı.
- * Muaviye ölürken **oğlu Yezid'i veliaht tayin edince halifelik saltanata dönüşmüştür**. Artık halife fiilen hükümdardı ve ona göre protokol düzeni kuruldu.
- * Yezid Dönemi'nin en önemli olayı Hz. Hüseyin ve arkadaşlarının şehit edildiği **Kerbela Olayı'dır** (680).
- * 711'de **Rio Guadalete Savaşı** ile **Tarik bin Ziyad** İspanya'yı fethetti. Buradaki Müslüman ilerleyişi Franklarla yapılan 732 **Puvatya Savaşı'nı** kaybedince durmuştur.
- * Emeviler ilk dönemlerinden itibaren Müslümanların eşitliğini bırakıp, **Mevali Politikası (Arapları üstün görme)benimsediler**. Bu da ayrışmalara neden olmuştur.
- * Emevi Devleti'nin en dikkat çeken halifesi Ömer bin Abdülaziz'dir. Çünkü Emevilerin Mevali Politikasını terk ederek, Dört Halife'nin yönetim anlayışında olduğu gibi bütün Müslümanların eşitliği ve kardeşliği ilkesini benimseyen **Ömer bin Abdülaziz** tarihe «**Beşinci Halife**» olarak geçmiştir.
- * 750 yılında, **Emevilerin yıkılışında**, Şii ve Harici isyanları, Mevali Politikasının getirdiği karışıklıklar ve Abbasilerin çalışmaları etkili olmuştur.

Şam

Emeviler

d. Abbasi Devleti (750 - 1258)

- * Kurucusu **Ebu'l Abbas Seffah**, **Kufe**'de kurulmuş ve sonra başkenti **Bağdat** olmuştur. **751 Talas Savaşı'nda** Türklerin desteği ile Çin'i yendiler ve Türkistan'da Çin baskısı ortadan kalkmıştır.
- * Abbasiler, Emevilerin mevali politikasını terk ederek bütün **Müslümanların eşitliği ve kardeşliğini** benimsemiştir.
- * Halifenin vekili ve idari yapının başı olan **vezirlik** bu dönemde ortaya çıkmıştır.
- * **Abbasilerin altın çağı Halife Harun Reşid Dönemi**'dir (786-809). Bu dönemde Doğu Roma'ya üstünlük sağlanmış, Doğu Roma sınırında **Avasım** (Tarsus-Maraş-Malatya hattı) denilen savunma şehirleri güçlendirilmiş ve buralara Türklerden oluşan askeri birlikler yerleştirilmiştir.
- * Halife Mu'tasım Dönemi'nde Türklerin devlet üzerindeki etkisi artmıştır. Türk askerlerin aileleriyle birlikte yaşamaları için **Samarra** şehri kurulmuştur. (836-892 arasında Türklerin devletin her kademesinde etkili olduğu «**Samarra Devri**» denilen dönem yaşanmıştır.
- * Abbasilerin otoritesi X.yy'dan itibaren zayıflamaya başlamış ve devletin içinde, Tolunoğulları, İhşidiler, Samaniler ve Büveyhoğulları gibi **devletçikler doğmuştur**.
- * Şii Büveyhoğulları Abbasileri baskı altına almıştır.
- * Abbasilere **Moğol İlhanlılar** son vermiştir.

Bağdat

Abbasiler

B. ORTA ÇAĞ'DA YÖNETİM

1. Çin İmparatorluğu'nda Yönetim

- * Başlangıçta feodal sistem yaygındı. Çin Shi Huangdi tarafından siyasi birlik sağlanmış ve yüzyıllarca süren hanedan hakimiyetleri dönemi başlamıştır.
- * Çin imparatorları kendilerini «*Göğün Oğlu*» olarak tanımlamıştır.

Çin İmparatorluğu

2. Sasani İmparatorluğu'nda Yönetim

- * Monarşiyle yönetilen Sasanilerde «*Şahaşah*» adı verilen krallar kendilerini **Tanrı Ahuramazda'nın temsilcisi** olarak görüyorlardı.
- * Pers yönetim sistemini benimseyen Sasaniler ülkelerini **satraplık** denilen illere ayırmışlardır. Ayrıca Sasanilerde devlet işlerinin görüldüğü **divanlar** da bulunuyordu.

Sasani İmparatorluğu

3. Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'nda Yönetim

- * Doğu Roma'da imparatorun gücünü **tanrıdan aldığına ve Hz. İsa'nın temsilcisi** olduğuna inanılan **otokratik** bir yönetim vardı.
- * Doğu Roma otokrasisinde **güçlenen herkes imparator olabilirdi** ve bunun sonucu **farklı hanedanlar** yönetime gelmiştir. **Büyük domestik** denilen vezir(başbakan) vardı.
- * Ayrıca Doğu Roma'da sembolik de olsa bir **soylulardan oluşan senato** vardı.

Doğu Roma İmparatorluğu

4. Göktürkler ve Uygurlarda Yönetim

- * Türklerde il denilen devlet **boyalar konfederasyonu** şeklinde yapılanmıştır.
- * Monarşik anlayışa sahip Türk devletlerini, **han, hakan veya kağan** gibi ünvanlarla anılan ve **Gök Tanrı'dan kut yetkisi (yönetme yetkisi) alan** hükümdar yönetirdi. **Ülüş** yetkisiyle ekonomik gücün halka adil dağıtımını yapardı.
- * Kut anlayışına göre hanedan mensubu olmayanlar hükümdar olamazdı ve «**ülke hanedanın ortak malı**» sayılırdı. Bundan dolayı da **ikili sistem** (ülkenin doğu-batı şeklinde ikiye ayrılarak yönetilmesidir ki doğuyu kağan yönetir-batıyı kağana bağlı hanedan üyesi yabgu yönetirdi) görülürdü.

* Türklerde Kağanın Yanında Devlet Yönetiminde Yer Alan Kişi ve Kurumlar

Hatun: Kağanın eşi ve naibi(vekili)dir. Toy'a da katılırdı.

Toy (Kurultay, Kengeş): Yasama yetkisini kullanır. Boy beyleri ve ileri gelenlerden oluşan danışma meclisidir. Normal olarak senede üç defa toplanırdı ve yönetimde en etkili organdır.

Ayukı (Hükûmet): Yürütme yetkisini kullanır. Devlet işlerinin yürütülmesinden sorumludur. Başında **aygucı veya üge** denilen vezir bulunurdu. Üyelerine de buyruk(bakan) denirdi.

Tigin/elig): Kağanın erkek çocuğudur ve deneyim kazanmaları için **ataman/inal/inanç** denilen hocalarıyla birlikte çeşitli yerlerde görev alırlardı.

Yabgu: Ülkenin batı kanadını yöneten kişidir. Genellikle kağanın kardeşi veya hanedan üyesi olan kişidir.

Bumin Kağan
Göktürk Devleti
kurucusu

Kutluk Bilge
Kül Kağan
Uygur Devleti
kurucusu

5. İslam Devletlerinde Yönetim

a. Hz. Peygamber Dönemi'nde Yönetim

* Medine Şehir Sözleşmesi tarihin ilk yazılı anayasa örneğidir. Bu sözleşme ile İslam Devleti'nin temelleri atılmış, başkent belirlenmiş ve siyasi birlik sağlanmıştır.

* Ayrıca yine bu sözleşme ile toplumda inanç, can ve mal hürriyeti güvence altına alınarak toplumsal barış ve huzuru sağlanmıştır.

b. Hz. Ebubekir Dönemi'nde Yönetim

* Halifelik kurumu doğmuş ve halifeler istişare ve biat yöntemiyle belirlenmeye başlanmıştır.

c. Hz. Ömer Dönemi'nde Yönetim

* Sınırların genişlemesine paralel İslam Devlet teşkilatlanması hızla artmıştır.

- Ülke illere ayrılmış valiler atanmış, valilerden bağımsız kadılar(hakim/savcı) atanmıştır.

- Devlet işlerini görüşmek için divan(şûra) kurulmuştur.

- Devlet gelirleri için beytülmal denilen devlet hazinesi kurulmuştur.

- Düzenli ordu ve posta teşkilatları kurulmuştur.

- Ülke genelinde iktâ sistemi (toprak sistemi) uygulaması başlatılmıştır.

d. Emeviler Dönemi'nde Yönetim

* Halifelik saltanata dönüşünce saray ortaya çıktı ve saray-halk ilişkisini düzenleyen haciplik makamı oluştu.

- Ülke beş büyük eyalete ayrıldı.

- Toplum Müslümanlar, zımmiler (gayrimüslimler) ve köleler olarak üçe ayrılmıştır. Ayrıca Emeviler mevali politikasıyla da Arapları diğer Müslümanlardan üstün görmüşlerdir.

e. Abbasiler Döneminde Yönetim

* Saltanat şeklinde halifelik Abbasilerde de devam etmiştir.

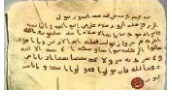
* Halifeden sonra en yetkili kişi makam olan *emir'ül ümeralık* (vezirlik) makamı kurulmuştur.

* Adli işleri düzenlemek için *kadilkudatlık* (başkadılık) makamı kurulmuştur.

* Divan teşkilatı yapısı geliştirilmiştir. İsyancıları bastırmak ve düzeni korumak için *Divanü'z Zenadika* kurulmuştur.

* Abbasilerde toplum *Havas* (halifenin yakınları, üst düzey yöneticiler), *Avam* (havas sınıfında olmayan Müslümanlar) ve *Zimmi* (Gayrimüslimler) olmak üzere üçe ayrılmıştır.

* Abbasiler Dönemi'nde şehirlerin güvenliğini de *şurta* (bugünkü polis) teşkilatı sağlamıştır.

Medine Sözleşmesi

Hz. Ebubekir

Hz. Ömer

Şam Emevi Camii

Abbasi başkenti Bağdat

C. ORTA ÇAĞ'DA ORDU

1. Çin İmparatorluğu'nda Ordu

- * Çinliler askeri olarak Türklerden etkilenmişler ve **onluk sistemi** kullanmışlardır.
- * Çin askeri gücünün kaynağını büyük toprak sahipleri ve soyluların sağladığı askerler oluşturuyordu. Çin ordusu **piyade** (yaya) ağırlıklıdır.
- * «**Tuntian**» denilen askeri tarım toplulukları oluşturmuşlar hem askeri beslenme hem de tarımsal üretimi artırmayı amaçlamışlardır.

Çin Ordusu

2. Sasani İmparatorluğu'nda Ordu

- * Sasanilerde ordu **piyade ve süvari** olarak ikiye ayrılırdı. **Savaş filleri** de kullandılar.
- * Onluk sistemi de kullandılar ve ordu içinde bağlı kavimlerden, ücretle tutulan, ve savaş esirlerinden oluşan askerler de yer alırdı.

Sasani Ordusu

3. Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'nda Ordu

- * Doğu Roma ordusu **merkez, eyalet ve yardımcı kuvvetlerden** oluşuyordu.
- * Feodal sisteminden doğan ve sembol haline gelen **şövalyeler** de bulunurdu.
- * Doğu Roma ordusunda «**tema sistemi**» denilen aslında **çiftçi-asker** olarak bilinen askeri birlikler önemli yer tutmaktadır. (Osmanlı'daki tımar sistemine benzer).

Doğu Roma Ordusu

4. Göktürk ve Uygurlarda (Türklerde) Ordu

- * Göktürk ve Uygurlar da Asya Hunlarında olduğu gibi ordu-millet anlayışı ve onluk sistem vardı. En büyük askeri birliğe «**tümen**», komutanına da «**tümen başı**» denirdi.
- * Tüm askerler süvaridir ve hafif silahlar kullanırlar. Ücretli askerlik yoktu.
- * **Börü** denilen özel muhafız birlikleri ordunun en önemli vurucu güçlerinden biriydi.
- * Türkler **turan taktiği, sahte ricat(geri çekilme) ve pusu** gibi taktikleri kullanırdı.

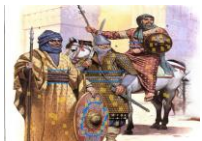
Türk Ordusu

5. İslam Devletlerinde Ordu

- * **Hz. Muhammed (sav) Dönemi'nde** ordu gönüllülerden oluşuyordu.
- * İlk düzenli İslam ordusu **Hz. Ömer Dönemi'nde** kurulmuştur.
- * İlk İslam donanması (deniz gücü) **Hz. Osman Dönemi'nde** kurulmuştur.
- * **Emeviler Dönemi'nde** zorunlu (maaşlı) askerlik sistemi getirilmiştir. Ayrıca bu dönemde Doğu Roma'ya benzer deniz gücü de oluşturulmaya çalışılmıştır.
- * **Abbasiler Dönemi'nde, Divanül Çeyş** (Savunma bakanlığına benzer) adıyla oluşturulan kurum vasıtasıyla ordu işleri düzenlenmiştir. Abbasi ordusunda Türkler de önemli görevlere getirilmiştir.

- 1- Halifeye Bağlı Muhafız Birliği
- 2- Üst Düzey Devlet Adamlarına Bağlı Birlikler
- 3- Vilayet Ordusu
- 4- Avasım ve Sugur (sınır) Birlikleri
- 5- Yardımcı Kuvvetler

Abbasî Ordusunu Oluşturan Birlikler

Emevi Ordusu

Abbasî Ordusu

3. ORTA ÇAĞ'DA TİCARET YOLLARI

- * Eski Çağ'dan itibaren **Kral Yolu**, **İpek Yolu**, **Kürk Yolu** ve **Baharat Yolu** gibi ticaret yolları dünya ticaretinin can damarlarıydı.
- * Ticaret yollarında sadece ticari ürünler taşınmamış, **bilgiler**, **inançlar**, **fikirler**, **değerler** ve **teknolojik gelişmeler** de taşınmıştır.
- * Ticaret yolları doğu-batı kültür ve medeniyetleri için köprü olmuştur.
- * Ticaret yolları ekonomik, siyasi ve askeri mücadelelere yön vermiştir.
- * Adlarını üzerlerinde yaygın olarak yapılan ticarettten almışlardır (Kral Yolu hariç).

1. Kral Yolu

- * Eski Çağ'da **Pers Kralı Darius** Dönemi'nde geliştirilen ve Perslerin başkenti Sus'tan Lidyalıların başkenti Sard'a kadar uzanan ticaret yoludur. **İran - Mezopotamya - Anadolu** arasında askeri amaçlı inşa edilmesine rağmen daha çok ticari amaçlı kullanılmıştır.

Kral Yolu

2. İpek Yolu

- * İpek Yolu, **Eski ve Orta Çağların en önemli ticaret yolu** olarak tarihe geçmiştir. İpek Yolu, **Çin'den başlayıp**, Türkistan'ı baştan başa geçerek Hazar Denizi kıyılarına oradan İran üzerinden iki kol halinde, bir kolu Anadolu ve Trakya üzerinden diğer kolu Suriye limanları (Lazkiye Limanı) üzerinden deniz yoluyla **Avrupa'ya ulaşır**. Adını üzerinde yaygın olarak **ipek ticareti** yapılmasından almıştır.
- * İpek Yolu, güzergahındaki ülkelerin ekonomik, kültürel, askeri ve siyasi yönlerden kalkınmasına önemli katkılar sunmuştur. Bundan dolayı **Çinliler**, **Türkler**, **Moğollar**, **Farslar**, **Araplar** ve **Rumlar** İpek Yolu'na hakim olma mücadelesi içinde olmuşlardır.

İpek Yolu

3. Baharat Yolu

- * Baharat Yolu, Endonezya'nın doğusunda **Baharat Adaları** olarak da bilinen Maluku Takımadalarından başlayan ve **daha çok deniz taşımacılığının** yaygın olduğu ticaret yoludur. Adını **Baharat Adaları** ve **baharat ticaretinin** yaygın olmasından almıştır.
- * Baharat Yolu, **Maluku Adalarından** başlayarak, Endonezya, Sri Lanka, Hindistan ve Hint Okyanusu üzerinden Arap Yarımadasının doğusuna gelir burada iki kola ayrılırdı. Bir kolu Basra Körfezi, Bağdat, Şam, Anadolu, Bursa ve İstanbul üzerinden Avrupa'ya uzanırdı. Diğer kolu ise Kızıldeniz, Mısır, İskenderiye ve Akdeniz üzerinden **Avrupa'ya ulaşır**.

Baharat Yolu

4. Kürk Yolu

- * **Kuzey Yolu** olarak da bilinen Kürk Yolu, Karadeniz'in kuzey kıyılarındaki **Azrak Denizi'nden başlayıp**, Sibiryaya ve Türkistan'daki Orhun Bölgesinden geçerek **Çin'e kadar uzanan** ticaret yoludur.
- * Kürk Yolu, adını üzerinde sincap, sansar, tilki, kunduz, vaşak gibi **hayvanların kürklerinin (postlarının) ticaretinin** yapılmasından almaktadır.

Kürk Yolu

4. ORTA ÇAĞ'DA BİLİM, KÜLTÜR VE SANAT

1. İslam Medeniyet Havzası

- a. Hicaz b. Suriye c. Irak ve Fars(İran)
d. Endülüs e. Sicilya
f. Maveraünnehr ve Türkistan

2. Batı (Avrupa) Medeniyet Havzası

- a. Batı Avrupa

3. Asya Medeniyet Havzası

- a. Çin b. Hindistan

Orta Çağ'da Başlıca Medeniyet Havzaları

1. İslam Medeniyet Havzası

a. **Hicaz**: Hz. Muhammed (sav) Dönemi'nden itibaren medreseler açılmış ilim ve kültür merkezi haline gelmiştir. **Hicaz, İslam medeniyetinin doğduğu yer** olmuştur.

b. **Suriye** : Bilâdüşşam olarak bilinen Suriye'de özellikle Emeviler Dönemi'nde **ilk İslam kütüphanesi** açılmıştır.

c. **Irak ve Fars(İran)** : Abbasiler Dönemi'nde Bağdat **Beyt'ül Hikme** denilen bilim kültür merkezleri ile dönemin dünyasının en ileri bilim, kültür ve sanat merkezlerinden biri olmuştur.

d. **Endülüs (İspanya)** : Bağdat'la birlikte dünyanın en ileri bilim, kültür ve sanat merkezlerinden biri olan Endülüs (İspanya)'da açılan medreseler Avrupa'da Rönesansın başlamasında etkili olmuştur.

e. **Sicilya** : Ağlebiler ve Fâtimîler Dönemi'nde İslam toprağı olan Sicilya daha sonra Avrupalılar için bir **tercüme merkezine** dönüşecek ve İslam medeniyetine ait eserlerin tercümeleriyle Avrupa dillerine aktarıldığı yer olacaktır.

f. **Maveraünnehr ve Türkistan** : **Maveraünnehr, Harzem, Türkistan, Buhara ve Semerkant** gibi merkezlerde açılan medreseler İslami bilimlerin yanı sıra astronomi başta olmak üzere akli bilimlerde de önemli çalışmalar yapılmıştır.

İslam Medeniyet Havzasında Yetişen Alimler

Farabi: İslam felsefecisi ve Türk Filozofudur. Birinci muallim Aristo'dan sonra **Muallimi Sani** (ikinci öğretmen) olarak bilinir. '**Ta'îlü's-sa'âde** adlı eseriyle iyi bir filozofun niteliklerini yazmıştır. Batı felsefesine öncülük etmiştir.

İbnü'l - Heysem: Optik ilminin kurucusu sayılır. Antik Çağ'dan 17.yy'a kadar optik tarihinin en büyük alimi olarak bilinir. En önemli eseri **Kitâb'el Menâzır**'dir.

İbn Sina: Modern tıbbın öncülerindendir. El Kanun fi't Tıp adlı eseri 17.yy'a kadar Avrupa başta olmak üzere dünyanın birçok yerinde üniversitelerde ders itabı olarak okutulmuştur.

İmam Gazalî: Ünlü İslam alimi ve Nizamiye Medresesi müderrisidir.

Harezmi: Matematğin bilim olmasının öncüsüdür.

Bîrûnî: Ünlü coğrafyacısıdır.

Medine

Şam
Emevi Camii

Endülüs

Semerkant

Farabi

İbn Sina

2. Batı (Avrupa) Medeniyet Havzası

a. **Batı Avrupa:** Orta Çağ'da İslam medeniyeti altın çağını yaşarken Avrupa Orta Çağ'ın Karanlığını yaşıyordu. Kilise baskısı altında skolastik düşünce Avrupa'da bilim, kültür ve sanatın önündeki en büyük engel olmuştur. Haçlı seferleriyle İslam medeniyetini tanıyan Avrupalılar Orta Çağ'ın sonlarına doğru Sicilya ve Endülüs üzerinden İslam medeniyetini tanıyarak aydınlanmaya da başlamışlardır. Bu durum Rönesans hareketlerine zemin hazırlamıştır.

Orta Çağ Avrupası

3. Asya Medeniyet Havzası

a. **Çin :** Kağıt, matbaa, barut, pusula ve mürekkep gibi buluşlarla dünya medeniyetine öncülük eden Çin'in bu buluşları Orta Çağ'da savaşlar ve ticari ilişkiler sonucunda İslam medeniyetine oradan da Avrupa'ya aktarılmıştır. Bu durum dünya medeniyetinde büyük bir değişim ve dönüşümün de zemini olmuştur.

b. **Hindistan:** Özellikle Antik Çağ'dan beri felsefe, tıp ve kimya gibi alanlarda gelişen Hindistan medeniyetinin birikimlerinden İslam alimleri de yararlanmışlardır.

Çin